

ΤΟ ΕΡΓΟΝ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

2004

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Περιοδικά

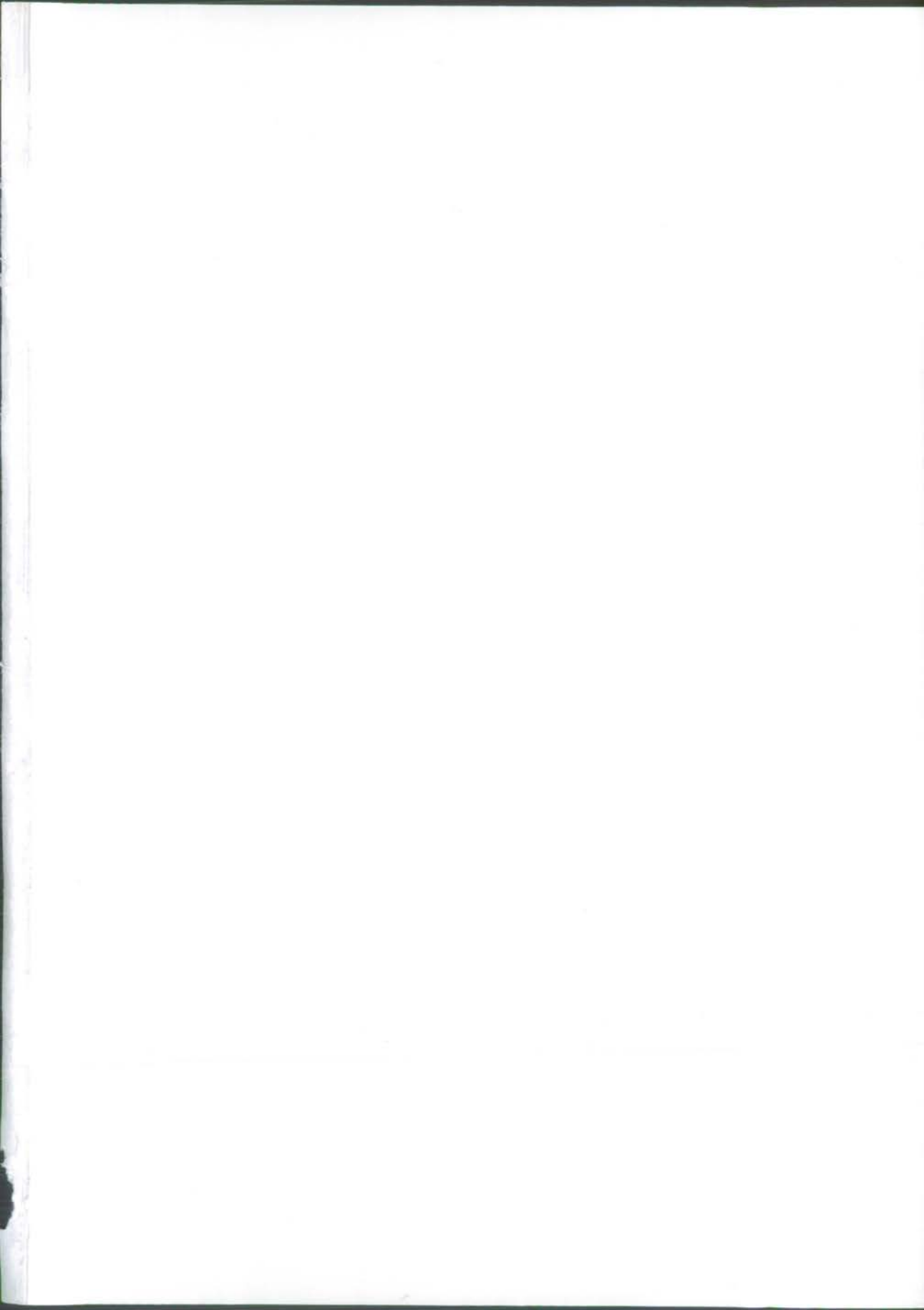
- *Αρχαιολογική Έφημερίς 2002* (τόμ. 141):
ΜΑΡΙΑΣ ΜΠΡΟΥΣΚΑΡΗ, *Οί ανασκαφές νοτίως τῆς Ἀγορᾶς Πόλεως. Τὰ γλυπτά.*
- *Πρακτικά τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 2001* (τόμ. 156).
- *Πρακτικά τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 2002* (τόμ. 157).
- *Ο ΜΕΝΤΩΡ*, τόμος 17 (τεύχη 70-73), 2004.
Τὸ τεύχ. 73 μὲ τὴ μελέτη τοῦ Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Ἡ ἀπαρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ ἡ ἴδρυσή τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* περιλαμβάνεται καὶ στὴ σειρά τῆς «Βιβλιοθήκης» (ἀρ. 234).

«Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας»

- 230. ALAN S. HENRY, *The Literary, Documentary and Epigraphical Testimonia.*
- 231. ΧΡΥΣΟΥΛΑΣ ΣΑΛΤΣΟΓΛΟΥ ΠΑΛΙΔΕΛΗ, *Βεργίνα. Ὁ τάφος τοῦ Φιλίππου. Ἡ τοιχογραφία μὲ τὸ κνήρι.*
- 232. *Τὰ ἑλληνικὰ μνημεῖα. Φωτογραφίες τοῦ 1910. Μὲ τὴν ἐπιμέλεια ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ.*
- 233. HANS WALTER, *Ὁ κόσμος τῆς Ἀρχαίας Αἴγνας. 3000-1000 π.Χ.*
- 234. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, *Ἡ ἀπαρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ ἡ ἴδρυσή τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας (Ο ΜΕΝΤΩΡ 73).*
- 37. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΥ, *Τὰ ὑλικά δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ οἱ τρόποι ἐφαρμογῆς αὐτῶν κατὰ τοὺς συγγραφεῖς, τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ μνημεῖα (Ἀθῆναι 1955-60). Ἀνατύπωση Ἰούνιος 2004.*

Εἰκόνα ἐξωφύλλου:

Ἡ ἀναστηλωμένη πύλη τῆς δυτικῆς παρόδου τοῦ θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου (φωτογραφία τοῦ 1910).

Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπενθυμίζει ὅτι ὁ χαρακτήρας τῶν δημοσιευομένων ἐκθέσεων τῶν ἀνασκαφῶν εἶναι προσωρινός. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία διατηρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς μελέτης καὶ τῆς ὀριστικῆς δημοσίευσης τῶν εὕρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν τῆς.

Ἀπαγορεύεται ἡ μερικὴ ἢ ὀλικὴ ἀναδημοσίευση χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ Συμβουλίου.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ 2004

TOMOS 51 (2004)

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία
Πανεπιστημίου 22, 106 72
FAX 210 3644996, τηλ. 3625531
archetai@otenet.gr – www.archetai.gr

ISSN 0570-6211

Γενικὴ ἐπιμέλεια ἐκδόσεως
Ἐλευθερία Κονδυλάκη Κόντου

ΤΟ ΕΡΓΟΝ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 2004

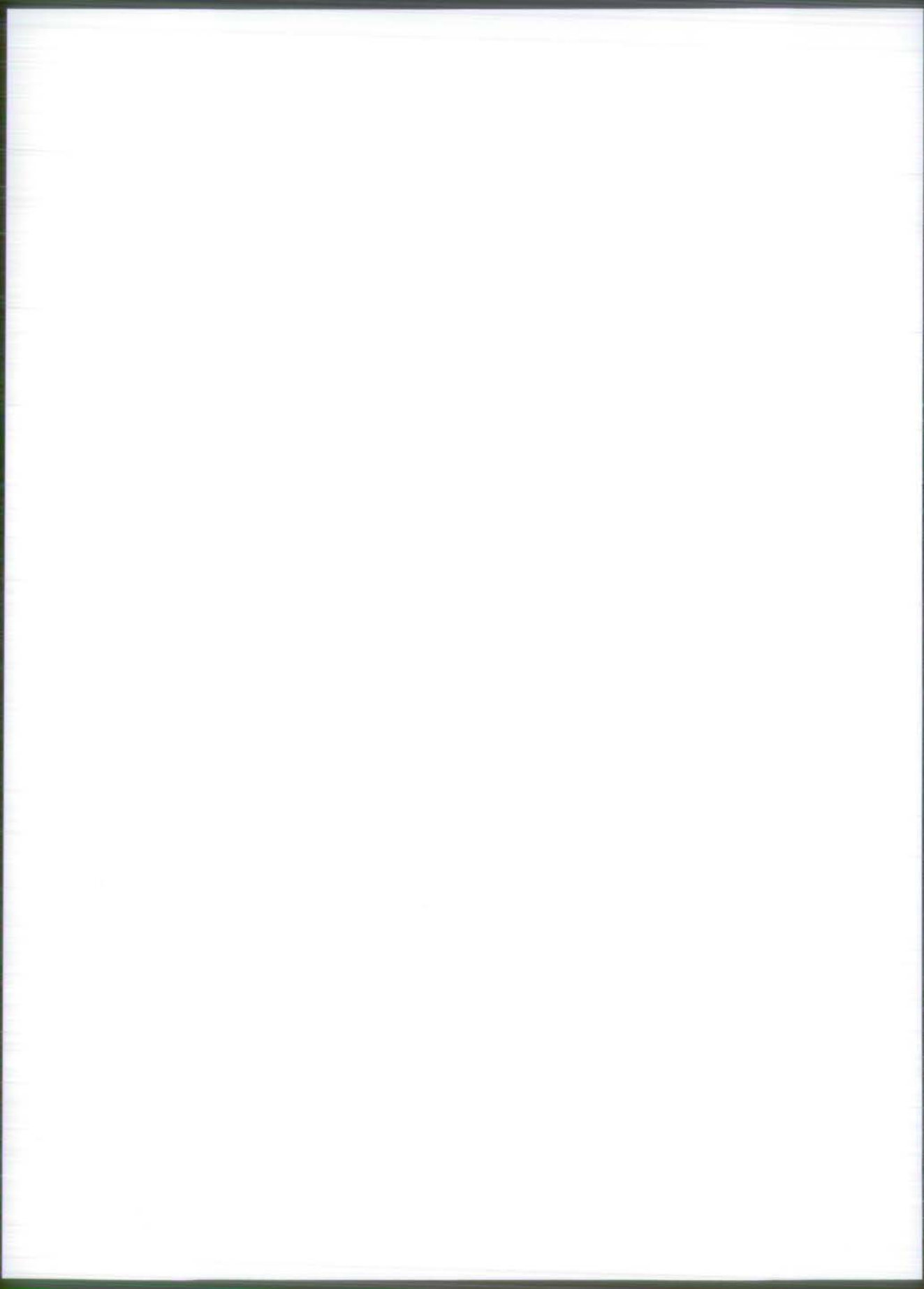
ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

*Γενικοῦ Γραμματέως
τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας
Ἀκαδημαϊκοῦ*

ΑΘΗΝΑΙ 2005

Προοίμιον

Ἡ χρονιά πού πέρασε ἦταν κατ' ἐξοχήν ἀρχαιολογική, ὄχι τόσο γιά τίς νέες ἀνακαλύψεις ἀρχαίων καί τήν πρόοδο στήν ἔρευνα ὅσο, γιὰτι κατὰ τοὺς πρώτους ἐννιά μῆνες κυριάρχησαν πιστικὰ οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες, ἀναβίωση ἐνός ἀρχαίου θεσμοῦ. Οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἄμεσες καί διαρκεῖς ἐπιπτώσεις στὰ ἀρχαῖα τῆς Ἀττικῆς ἀλλά καί ἄλλων τόπων. Γιά ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει ἄφθονη δημοσιογραφική φιλολογία πού ἀναπτύχθηκε κατὰ τήν πυρετώδη περίοδο τῆς τελικῆς προετοιμασίας τῶν ἀγῶνων. Ἀλλά πρὶν προχωρήσω στὸν λόγο μου γιά τ' ἀρχαῖα θὰ μνημονεύσω σύντομα τοὺς ἐταίρους πού δὲν εἶναι πλέον μαζί μας.

Στις 25 Ἀπριλίου τοῦ 2004 σᾶς εἶχα μιλήσει γιά δύο ἀγαπητοὺς ἐταίρους πού ἔφυγαν στίς ἀρχές τῆς χρονιάς ἐκείνης, τὸν Νικόλαο Δρανδάκη στίς 25 Φεβρουαρίου καί τὸν Φώτη Πέτσα τρεῖς μέρες ἀργότερα, στίς 28 Φεβρουαρίου.

Στις 7 Ἀπριλίου ἀπέθανε ὁ Κωνσταντῖνος Καλλιᾶς (γενν. 9 Ἰουλ. 1901), πολιτικὸς καί πνευματικὴ προσωπικότης.

Γεννημένος στη Χαλκίδα όπου αρχικά δικηγόρησε, έγινε βουλευτής το 1946 του Ένωτικου κόμματος του Παναγιώτη Κανελλόπουλου. Έκτοτε είχε μία λαμπρή πολιτική σταδιοδρομία και έγινε πολλές φορές υπουργός, όπως Τ.Τ.Τ., Εθνικής Οικονομίας, Παιδείας, Δικαιοσύνης, και διετέλεσε πρόεδρος κοινοβουλευτικών επιτροπών και αποστολών. Έταϊρος μας από το 1955 μετείχε ενεργώς των γενικών συνελεύσεων πλήν των τελευταίων ετών. Το συγγραφικό του έργο, για σημαντικά κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα είναι μεγάλο και καθολική υπήρξε η αναγνώριση της προσφοράς του στα δημόσια πράγματα, όπως φαίνεται από τις ανώτερες διακρίσεις, ελληνικές και ξένες με τις οποίες είχε τιμηθεί.

Στις 29 Μαΐου απέθανε η Μαρία Θεοχάρη (γενν. 1923), μαθήτρια του Γεωργίου Οικονόμου και του Αναστασίου Ορλάνδου, του André Grabar και του Franz Dölger. Ασχολήθηκε με τη βυζαντινή αρχαιολογία και ειδικεύτηκε στην έρευνα των εικονογραφικών ζητημάτων, μάλιστα αυτών που αφορούν τα άμφια, τους επιταφίους και τα βαρύτιμα εκκλησιαστικά χρυσοκεντήματα. Η άσκηση της επιστήμης δέν τήν εμπόδισε να ασχοληθεί και με τα κοινά της αρχαιολογίας και των ανθρώπων της. Υπήρξε επί πολλά έτη μέλος του Συμβουλίου της Έταιρείας και οι υπηρεσίες της προς αυτήν υπήρξαν σημαντικές.

Στις 11 Ιουνίου απέθανε ο Ξενοφών Ζολώτας (γενν. 1904). Το έργο του και η δράση του έχουν από μακροῦ εκτιμηθεί και η συμβολή του στη βελτίωση των οικονομικών της Ελλάδος είναι γνωστή. Θα μνημονεύσω μόνο ότι εκλέχτηκε καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το 1928 και στο Αθηνών το 1931 και ότι εκτοτε, παράλληλα προς τα διδακτικά του καθήκοντα προσέφερε μεγάλες υπηρεσίες στο κράτος ως Διοικητής μεγάλων κρατικών Τραπεζών,

ὡς μέλος καὶ ὡς Πρόεδρος ἐλληνικῶν καὶ διεθνῶν οικονομικῶν Ὄργανισμῶν, ὡς Ἀκαδημαϊκὸς ἀπὸ τὸ 1951. Μέλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ δεκαετιῶν (1979) ἔδειχνε πάντα ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐλληνικὴ μνημειακὴ παράδοση.

Στις 29 Ἰουνίου ἀπέθανε ὁ Νικόλαος Μίκαρος, δικηγόρος στὸν Πειραιά, φιλόρχαιος καὶ μὲ ζωηρὰ ἀρχαιογνωστικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ στὶς 2 Αὐγούστου ἡ Ἑλλη Μαλάμου, μέλος τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τὸ 1985. Παρακολουθοῦσε μὲ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον τὴ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας καὶ πολλὰ φορὲς τὸ ἔδειξε ἐμπράκτως.

Στις 21 Αὐγούστου ἀπέθανε ἡ Ἀθηνᾶ Καλογεροπούλου (γενν. 1920), τῆς ὁποίας ἡ ζωὴ ἦταν ἀφιερωμένη στὴν ἔρευνα τῆς ἐπιστήμης καὶ στὴν ὑπεράσπιση τῶν μνημείων. Φοιτήτρια ἀκόμη τὶς ἡμέρες τοῦ πολέμου, τὸ 1940 καὶ 1941, προσέφερε ἀκούραστη τὶς ὑπηρεσίες της στὴν ἀπόκρυψη τῶν ἀρχαίων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Καθηγήτρια κατόπιν στὴ Μέση Ἑκπαίδευση κατέλαβε τὸ 1960 τὴ θέση τῆς Ἐφόρου Δημοσιευμάτων τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολογικῶν Πόρων, ἐνῶ παράλληλα δημοσίευε σὲ ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδες ἐνημερωτικὰς ἐπιφυλλίδες γιὰ ἀρχαιολογικὰ ζητήματα. Οἱ μελέτες της ἔχουν ὡς θέματα κυρίως τὴν ἐπιτύμβια καὶ ἀναθηματικὴ ἀττικὴ πλαστικὴ καὶ τὴν ἀττικὴ ἐπιγραφικὴ. Ὡς συνεργάτις τῆς Ἑταιρείας, παρασκεύασε μὲ τὴν κυρία Προύνη Φιλίπ, τὸ εὑρετήριο τῶν δύο πρώτων περιόδων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, ἔργο πολὺτιμο τοῦ ὁποίου ἡ εἰσαγωγὴ ἀποτελεῖ τὴν ἱστορίαν τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας.

Στις 2 Ὀκτωβρίου ἀπέθανε ἡ Μαρία Χαιρέτη (γενν. 1931). Μαθήτρια τοῦ Διονυσίου Ζακυθνοῦ, ἐργάστηκε στὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, ἔκανε σπουδὰς στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Γαλλία καὶ εἰδικεύτηκε στὰ θέματα τῶν Ἀρχαίων. Ὑπηρετήσε στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους τῶν ὁποίων ἐπὶ ἔτη

εἶχε τὴ Διεύθυνση. Οἱ μελέτες τῆς μὲ τὴ βοήθεια ἀρχαιολογικῶν ἐγγράφων διαφωτίζουν ἱστορικὰ ζητήματα τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς νεώτερης ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος.

Στις 22 Ὀκτωβρίου ἀπέθανε ὁ *Κωνσταντῖνος Τούντας* (γενν. 1917), καθηγητῆς τῆς χειρουργικῆς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκός. Διετέλεσε διευθυντῆς κρατικῶν κλινικῶν ἰατρικῆς, ὅπως τοῦ νοσοκομείου τῆς Νίκαιας καὶ τῆς Β' Χειρουργικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, στὸ Ἀρεταίειο νοσοκομεῖο, δίδαξε στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Χάρβαρντ καὶ τοῦ Ἰλινόις τῶν Η.Π.Α. καὶ συνέβαλε στὴν ἐκτέλεση χειρουργικῶν ἐπεμβάσεων ποὺ γίνονταν στὴν Ἑλλάδα γιὰ πρώτη φορά, ὅπως τῆς ἐγκατάστασης τεχνητοῦ νεφροῦ.

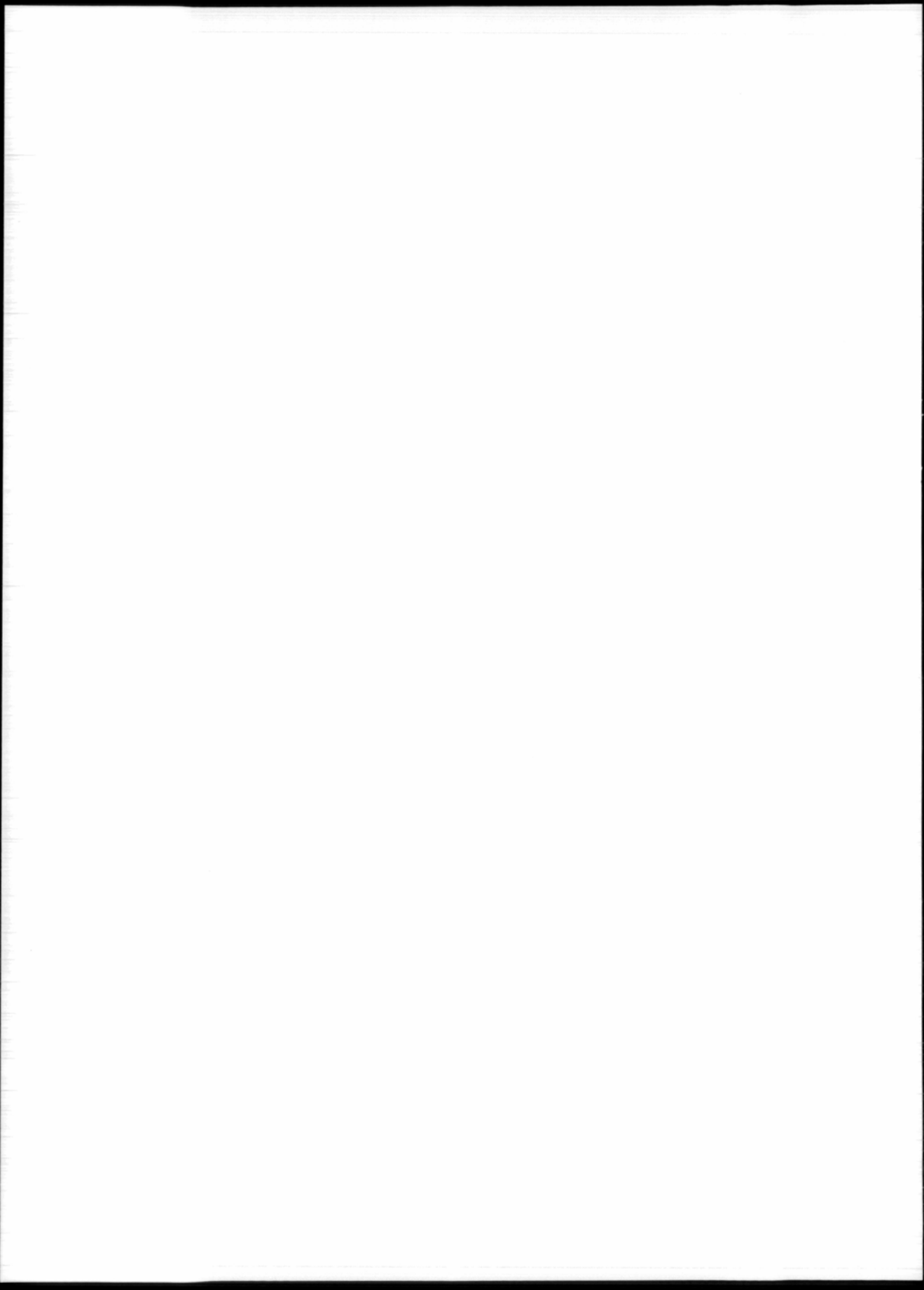
Στις 25 Νοεμβρίου ἀπέθανε ὁ *Στέλιος Παπαδόπουλος*, ἀρχαιολόγος, μουσειολόγος, εἰδικευμένος στὴ μουσειακὴ ἀνθρωπολογία στὴν ὁποία ἀφιέρωσε μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του. Ὁργάνωσε καὶ διηύθυνε ἐπὶ χρόνια τὸ Πελοποννησιακὸ Λαογραφικὸ Ἰδρυμα καὶ κατόπιν τὸ Λαογραφικὸ καὶ Ἐθνολογικὸ Μουσεῖο Μακεδονίας. Ἐπὶ χρόνια, ἕως τὴν ἀποχώρησή ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, διηύθυνε τὸ Πολιτιστικὸ Τεχνολογικὸ Ἰδρυμα τῆς ΕΤΒΑ. Οἱ ἔρευνές του στρέφονταν κυρίως στὴν προϊστορικὴ τεχνολογία, στὶς νεώτερες ἐπιγραφές, στὰ ἀρχεῖα ἀπὸ ὅπου ἀντλοῦσε στοιχεῖα γιὰ τίς μελέτες του, στὰ σκευοφυλάκια τῶν μοναστηριῶν. Πολυάριθμα εἶναι τὰ δημοσιεύματά του, οἱ ἐκδόσεις ποὺ ἐπιμελήθηκε καὶ διηύθυνε καὶ σημαντικὲς οἱ μουσειακὲς ἐκθέσεις ποὺ ὀργάνωσε. Ἀνάμεσά τους ξεχωρίζει ἡ ἐκθεση «Θησαυροὶ τοῦ Ἁγίου Ὀρους».

Στις 22 Σεπτεμβρίου ἀπέθανε ὁ *Ἰωάννης Καραμηῆτρος* (γενν. 1914). Δὲν ὑπῆρξε ἐταῖρος μας ἀλλὰ ὡς συνεργάτης πλειάδος Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων προσέφερε πολλὰ μεγάλα καὶ πολύτιμα ὑπηρεσίαις στὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐλληνικῶν μνημείων. Ὡς τεχνίτης ἀνασκαφῆς συνεργάστηκε μὲ τὸν Ἰωάννη

Παπαδημητρίου στην ανασκαφή του Ταφικού Περιβόλου Β των Μυκηναίων, στην Έλευσίνα με τον Γεώργιο Μυλωνά, στην Ἀττική πάλι με τον Ἰωάννη Παπαδημητρίου καὶ εἰδικῶς ἀπὸ τὸ 1959 στὸ σπήλαιο τοῦ Πανὸς τοῦ Μαραθῶνος, στὸν ναὸ τῆς Ταυροπόλου Ἀρτέμιδος στὴ Λούτσα καὶ στὸ ἱερὸ τῆς Ἀρτέμιδος στὴ Βραυρώνια. Ὑπῆρξε ἐπίσης συνεργάτης τοῦ Σπυρίδωνος Μαρινάτου στὶς μεγάλες ανασκαφές τοῦ Ἀκρωτηρίου Θήρας καὶ τοῦ Τσέπι καὶ Βρανᾶ τοῦ Μαραθῶνος καὶ ὀλοκλήρωσε τὴ μακρότατη καὶ κοπιαστικὴ ἐπαγγελματικὴ πορεία του μετὰ τὴν ανασκαφὴ τοῦ Ραμνοῦντος ἀπὸ τὸ 1978 ἕως τὸ 1984. Ἄνθρωποι ὅπως ὁ Ἰωάννης Καραμῆτρος, μετὰ ἀγάπη γιὰ τὰ μνημεῖα, μετὰ ἐπαγγελματικὴ ἀφοσίωση πρὸς τὸ ἔργο ποὺ τοὺς ἐμπιστεύονται οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ μετὰ ἰκανότητες ποὺ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τους ξεπερνοῦν τὰ ὅρια τῆς τεχνικῆς, ἀποτελοῦν πολὺτιμους συνεργάτες ποὺ συντελοῦν στὴ διεξαγωγὴ μιᾶς ανασκαφῆς καὶ συνακόλουθα στὴ συναγωγὴ ὀρθῶν ἐπισημονικῶν συμπερασμάτων.

Ὁ Ἰωάννης Καραμῆτρος καὶ συνεργάτες του στὴν ανασκαφὴ τῆς Βραυρώνιας (1958) ἐπιδεικνύουν τὸ μεγάλο εὑρημα (φωτ. Νίκη Τομπάζη).

Ἀνασκαφές

Κατὰ τὸ 2004 δὲν ἔγινε δυνατόν νὰ διενεργηθεῖ ἀνασκαφὴ στὸ πρωτοελλαδικὸ νεκροταφεῖο στῆ θέσῃ Τσέπι τοῦ Μαραθῶνος, ἀπὸ τὴν καθηγήτρια κυρία Μαρία Παντελίδου Γκόφα. Αἰτία ἦταν ἡ κατασκευὴ νέου στεγάστρου τοῦ νεκροταφείου, ἔργο πού θεωρήθηκε ἀναγκαῖο, διότι ὑπῆρχε ἡ πρόβλεψη ὅτι ἡ διεξαγωγὴ τοῦ ἀγωνίσματος τῆς κωπηλασίας στὸ γειτονικὸ πεδίο τῆς μάχης τοῦ 490 π.Χ., ὅπου ὅπως γνωρίζετε κατασκευάστηκε τὸ Ὀλυμπιακὸ λεμβοδρόμιο, θὰ προκαλοῦσε συρροὴ ἐπισκεπτῶν καὶ στὸ Τσέπι, πρόβλεψη πού διαψεύστηκε. Παραλλήλως ἔγινε ἀνακατασκευὴ καὶ τοῦ στεγάστρου τοῦ νεκροταφείου στὸν Βρανᾶ καὶ ἀκόμη τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου. Ἔτσι καὶ ἡ μελέτη τῆς κεραμικῆς τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἀποθέτη τοῦ νεκροταφείου τοῦ Τσέπι, ἔγινε μὲ μεγάλη δυσκολία.

Ὁ ἀποθέτης τοῦ νεκροταφείου εἶχε ἀνασκαφεῖ ἀπὸ τὴν κυρία Παντελίδου τὸ 1999 καὶ τὸ 2000 καὶ κατὰ τοὺς προηγούμενους ἀπολογισμοὺς εἶχε γίνεи λόγος γιὰ ἀγγεῖα ποικίλων σχημάτων, λεκάνες, σκύφους, ἀμφορίσκους, μὲ ἔντονα σημάδια καύσεως πού χρησιμοποιοῦνταν σὲ τελετὲς πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν. Κατὰ τὸ 2004 ἀποκαταστάθηκαν καὶ συντηρή-

1. ΜΑΡΑΘΩΝ
ΤΣΕΠΙ

θησαν μεγάλοι πίθοι ύψους 0.40-0.50 μ. οί όποιοι, όπως παρατήρησε ή ανασκαφεύς, αντιστοιχούν από ένασ σέ κάθε σωρό του αποθέτη. Τό μέγεθός τους έξ άλλου μαρτυρεϊ ότι τό περιεχόμενο τών πίθων αυτών, στερεό ή υγρό, κρασί ή δημητριακά ή άλλοι καρποί, είναι πολύ ως ποσότης και ή κατανάλωσή του γινόταν επί τόπου. Τό ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του εύρήματος αυτού είναι ότι ενώ τά λοιπά άγγεία του αποθέτου ρίχτηκαν στην ταφική πυρά, οί άμφορεϊς δέν φέρουν σημάδια καύσεως, δηλαδή μετά τήν κατανάλωση του περιεχομένου τους θραύστηκαν και τά θραύσματά τους ρίχτηκαν στον αποθέτη μετά τή λήξη τής νεκρικής τελετής χωρίς νά θεωρούνται μέρος τής προσφοράς πρós τόν νεκρό. Χρησίμευαν μόνο για τή μεταφορά του περιεχομένου τους.

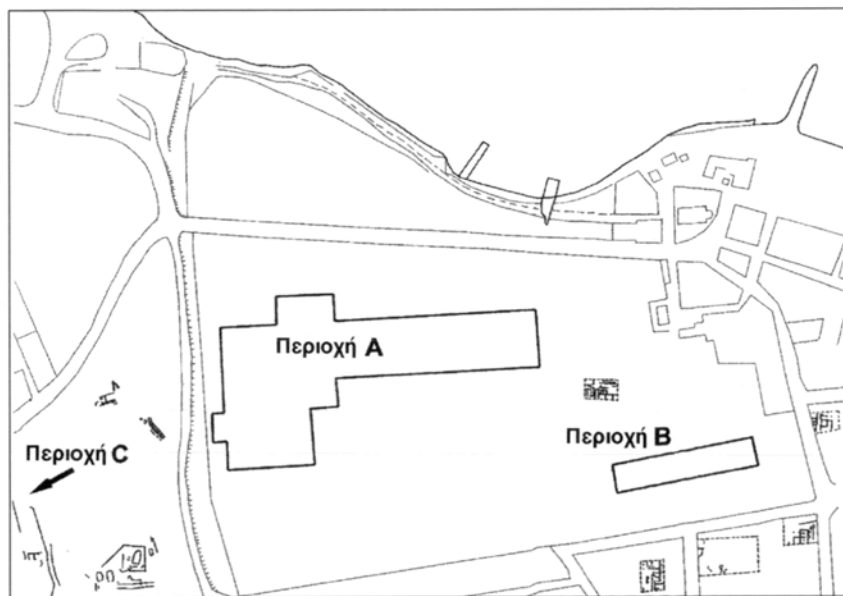
Όπως διαπιστώνει ή κυρία Παντελίδου οί πίθοι αυτοί είναι άγγεία κοινής καθημερινής χρήσης ενώ οί καμένες λεκάνες πού βρέθηκαν στον αποθέτη είναι μεγάλες και πολυτελείς.

Τά άρχαϊά στό Τσέπι κάτω από τό νέο στέγαστρο.

Στή Σκάλα Ὁρωποῦ ὁ καθηγητὴς κ. Ἀλέξανδρος Μαζαράκης Αἰνιὰν περιορίστηκε σὲ καθαρισμὸ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ γεωμετρικοῦ καὶ ἀρχαίκοῦ οἰκισμοῦ, σὲ συντηρήσεις καὶ ἀποτυπώσεις, ἀναγκαῖες γιὰ τὴ σύνταξη τῆς δημοσίευσης.

Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς περιοχῆς τοῦ γεωμετρικοῦ Ὁρωποῦ ἐκτείνεται τὸ λεγόμενο κτῆμα Φυλακῶν. Πρόκειται περὶ κτήματος τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ ποὺ κληροδοτήθηκε στὸ Ἀμαλίειο Ὁρφανοτροφεῖο καὶ τὸ 1931 ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης ὡς παράρτημα τῶν ἐκεῖ φυλακῶν οἱ ὁποῖες ἕως τὸ 1967 λειτουργοῦσαν ὡς ἀγροτικές καὶ κατοπιν, ἕως τὸ 1974, ὡς φυλακὲς πολιτικῶν κρατουμένων. Στὸν χῶρο τοῦ κτήματος πιθανῶς βρίσκεται τὸ ἱερὸ τῆς Ἀλίας Νύμφης καὶ

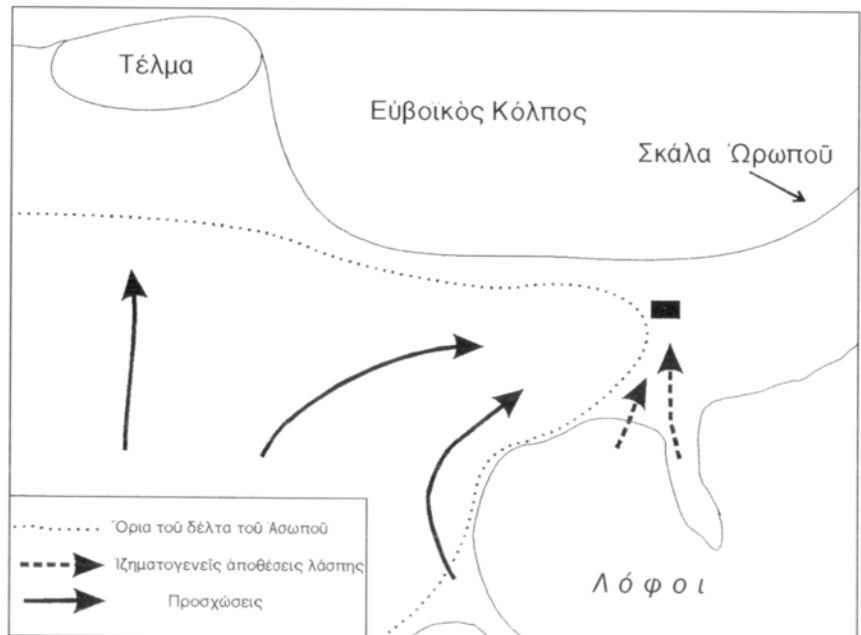

1 Οἱ περιοχές Α, Β καὶ Γ ὅπου πραγματοποιήθηκαν οἱ γεωφυσικὲς ἔρευνες.

δημόσια κτίρια τοῦ ἀρχαίου Ὀρωποῦ. Ἀνασκαφικὲς δοκιμὲς κατὰ τὸ παρελθὸν ἀπεκάλυψαν οἰκήματα μεταγενέστερων χρόνων.

Στὸν χῶρο τοῦ κτήματος τῶν φυλακῶν ἔγινε διασκόπηση τοῦ ὑπεδάφους καὶ ἐπιστημάνθησαν τὰ ὅρια τοῦ δυτικῆς ἄκρου τῆς πόλης, μάλιστα ἐντοπίστηκε τὸ δυτικὸ τεῖχος καί, ἴσως, ἑνὸς πύργου καὶ μιᾶς πύλης (εἰκ. 1). Τμῆμα τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους εἶχε βρεθεῖ πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ διάσημες εἶναι δύο ἐπιγραφές τοῦ ἀρχαίου Ὀρωποῦ στὶς ὁποῖες γίνεται λόγος, κατὰ τὸν 3ο π.Χ. αἰ., γιὰ τὴ φθορὰ καὶ τὴν ἐπισκευὴ τοῦ τείχους αὐτοῦ. Οἱ ἐπιχώσεις στὸ κτῆμα τῶν φυλακῶν εἶναι μεγάλες καὶ ἡ ἔρευνά τους θὰ ἀπαιτήσῃ χρόνο πολὺ.

Ἐξάλλου μὲ σκοπὸ τὴ μελέτη τῆς γεωμορφολογίας τῆς περιοχῆς πραγματοποιήθηκαν γεωλογικὲς ἔρευνες (εἰκ. 2).

2 Γεωλογικὲς ἔρευνες.

Στις Μυκῆνες ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Σπύρος Ἰακωβίδης συνέχισε τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ στήν ἀκρόπολη, μεταξύ τῆς ΒΔ συνοικίας καὶ τῶν δωματίων Λ, μετὰ τὴν ἐπόπτη τὸν καθηγητὴ τοῦ Dickinson College τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν κ. Χριστοφίλη Μαγγίδη, ὁ ὁποῖος στὸ νότιο τμῆμα τοῦ χώρου ἀπεκάλυψε ἰσόγειο δωμάτιο (εἰκ. 3-4). Κάτω ἀπὸ τὸν νότιο τοῖχο βρέθηκε κτιστὸς μυκηναϊκὸς ὄχετός (εἰκ. 5). Ἡ ἔρευνά του ἔδωσε θραύσματα ὑστερομυκηναϊκῶν ἀγγείων καὶ λίγα μικροαντικείμενα. Σὲ νεώτερο χρόνο, στοὺς γεωμετρικοὺς, πάνω στὸν τοῖχο κτίστηκε, μετὰ πλάκες, μικρὸς τάφος παιδιοῦ στὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρχαν κτερίσματα (εἰκ. 6).

Οἱ ἐπιχώσεις τοῦ δωματίου εἶχαν διαταραχθεῖ ἀλλὰ κάτω ἀπὸ αὐτὲς βρέθηκε παχὺ στρώμα καταστροφῆς ἀπὸ πυρκαγιὰ τῆς πλινθοδομῆς ποὺ εἶχε καεῖ καὶ λιώσει. Τὸ στρώμα αὐτὸ βρέθηκε πάνω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ δάπεδο τοῦ δωματίου, δάπεδο ἀπὸ πηλό. Δείψανα τῆς χρήσης τοῦ χώρου εἶναι ἀρκετὰ μικρο-

3 Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπὸ Β.

4 Μικήνες. Χώρος Μ-Λ/Ν.

5 Όχετός κάτω από τὸν νότιο τοῖχο.

6 Γεωμετρικός τάφος.

7 Ἀμφίκυρτο κύπελλο εὑρεθὲν κατὰ χώραν.

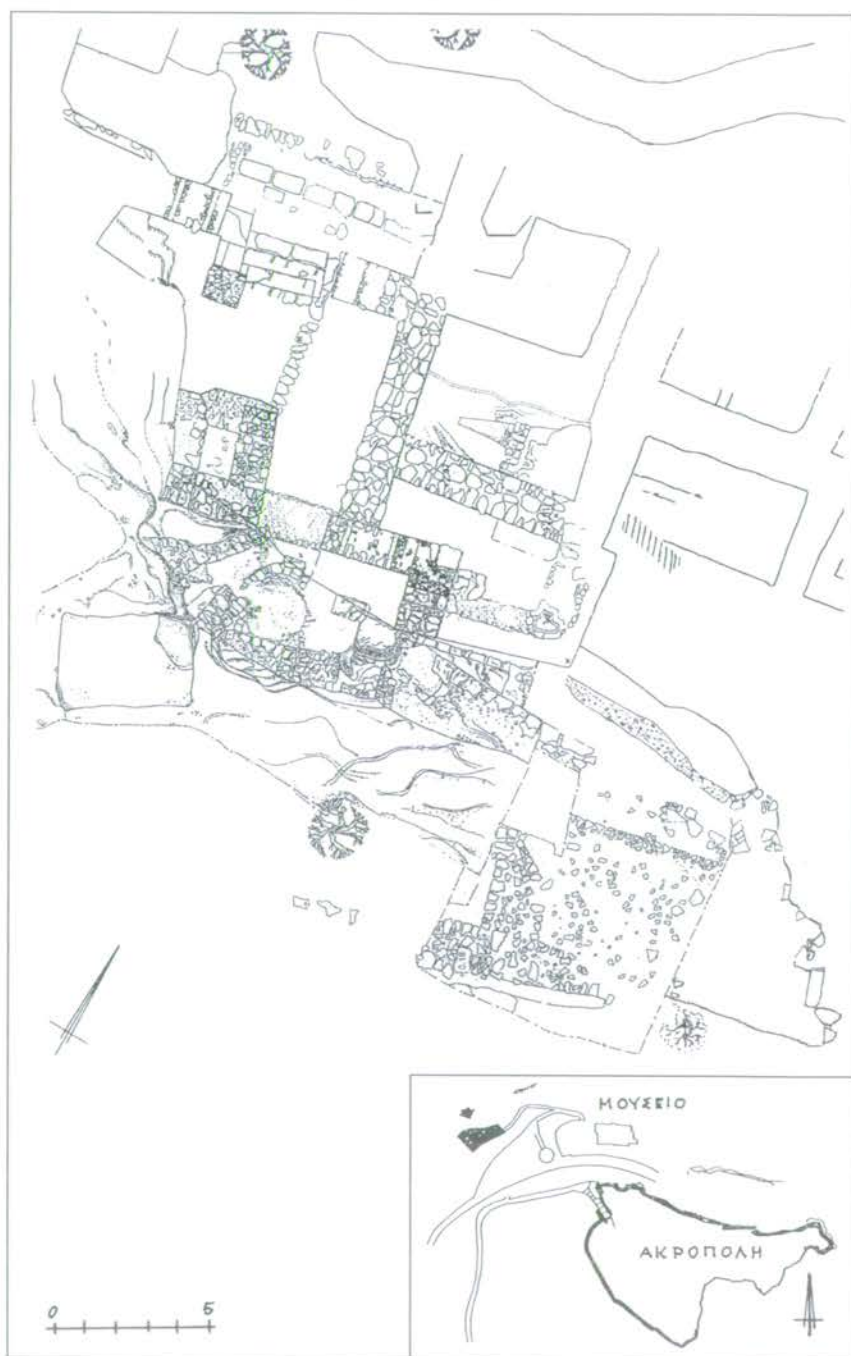

8 Σύνολο κεραμεικῆς ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου.

αντικείμενα και ύστερομυκηναϊκή κεραμεική (εἰκ. 7-8). Τὸ δάπεδο εἶχε ὡς ὑπόστρωμα στρώση ἀπὸ πλακοειδεῖς λίθους πού σφράγιζαν τὴν ἐπίχωση τὴν ὁποία ἀποτελοῦσαν λιθάρια καὶ χῶμα. Μ' αὐτὰ εἶχαν γεμιστεῖ οἱ κοιλότητες τοῦ βραχῶδους φυσικοῦ ἐδάφους.

Δεύτερη ἔρευνα στὶς Μυκῆνες ἔγινε ἔξω ἀπὸ τὴν ἀκρόπολη, στὸν χῶρο τῆς λεγόμενης οἰκίας Πέτσα (εἰκ. 9). Τὴν ἀνασκαφὴ ἐπόπτευσε ἡ κυρία Kim Shelton Δημοπούλου καὶ ἔγινε πρὸς Βορρὰν τῆς περυσινῆς, σὲ ἔκταση πού ὀρίζεται ἀπὸ μεταμυκηναϊκὸ τοῖχο πρὸς Α καὶ τὰ δωμάτια Ι καὶ Θ τῆς παλαιότερης ἀνασκαφῆς. Τὸ ἔδαφος εἶναι ἐπικλινές πρὸς Δυσμὰς καὶ βρέθηκε γεμάτο σκόρπιες πέτρες. Στὸ ἐπιφανειακὸ στρώμα βρέθηκαν ἄφθονα ἀρχαϊκὰ καὶ ἑλληνιστικὰ ὄστρακα καὶ σπασμένα κεραμίδια. Αὐτὰ τὰ νεώτερης ἐποχῆς εὐρήματα προέρχονταν ἀπὸ οἰκοδομικὲς κατασκευές πού εἶχαν γίνεῖ ἐπάνω στὸ μυκηναϊκὸ στρώμα. Στὸ στρώμα αὐτὸ εἶχε κατασκευαστεῖ τετράγωνο δωμάτιο (Σ) (εἰκ. 10) μὲ λίθινο τοιχοβάτη σοβατισμένο μὲ πηλὸ στὸν ὁποῖο διατηροῦνταν ἐγκάρσια αὐλάκια ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ξυλοδεσιὰ πού συνέδεε τὸν τοιχοβάτη μὲ τὴν ἀπὸ ἄψητες πλίθες ἀνωδομή. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ δωματίου δὲν ὀλοκληρώθηκε ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κεραμεικὴ πού βρέθηκε σ' αὐτὸ μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ στὸς ἸΕ ΠΙΑ2 χρόνους.

Στὸν ἴδιο τομέα τῆς ἀνασκαφῆς τῶν Μυκηνῶν συνεχίστηκε ἡ ἔρευνα τῶν ἐπιχώσεων τοῦ ὀρύγματος φρέατος μέσα στὸ δωμάτιο Π, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχει γίνεῖ λόγος τὰ προηγούμενα χρόνια (*Ἔργον* 2002, 26· 2003, 29). Στὴν ἐπίχωσή του τῆς ὁποίας ἡ ἀνασκαφὴ ἔφθασε στὰ 7 μ. ἐξακολουθοῦν νὰ βρίσκονται ἀρχαῖα ὅπως καὶ στὶς προηγούμενες περιόδους: κάρβουνα, τμήματα ὠμῶν πλίνθων καὶ τοιχογραφιῶν, ἄφθονα ὄστρακα ἀπὸ ποικίλων σχημάτων ἀγγεῖα, ὅπως κύλικες, λεκανίδια, σκύφοι, πρόχοι, ρυτά, εἰδῶλια, χαύλιοι κάπρου καὶ θραῦσμα ἐνεπίγραφης πῆλινης πινακίδας πού σώζει τὰ γραμμικὰ Β σύμβολα ra-mu καὶ we.

9 Οικία Πέτσα, η περιοχή που έρευνήθηκε.

10 Δωμάτιο Σ.

Στά ερείπια τῆς ἀκρόπολης τῶν Μυκηνῶν ἔγινε μιὰ μεγάλη σύγχρονη ἐπέμβαση, ἡ σοβαρότερη μετὰ τὴν ἀνασκαφὴ τῶν εἰρημίων. Κατασκευάστηκαντσιμεντένια ὁδοστρώματα γιὰ τὴ διευκόλυνση τῆς κυκλοφορίας τῶν πολυπληθῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ χώρου σὲ τέτοιο πλάτος καὶ σὲ τόση ἔκταση, ὥστε ἀποτελοῦν κυρίαρχο ὀπτικὸ καὶ πραγματικὸ στοιχεῖο. Σὲ ὀρισμένα σημεῖα ἀγνοήθηκαν οἱ ἀρχαῖοι δρομίσκοι καὶ χαράχτηκαν νέοι ἢ τοποθετήθηκαν μεταλλικὲς γέφυρες χωρὶς νὰ εἶναι ἀναγκαῖες. Τὸ ἔργο ἔγινε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ χωρὶς ἀνάμειξη οὔτε γνώση τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ ἀνασκαφέως τοῦ χώρου. Πιστεύω ὅτι ὑπῆρχε τρόπος νὰ γίνουν διακριτικότερα τὰ 1200 μέτρα πεζοδρόμου πὺ μποροῦν νὰ ὑπολογισθοῦν σὲ ἐπιφάνεια δύομισι στρεμμάτων.

4. ΜΕΣΣΗΝΗ
οικίες θεάτρου

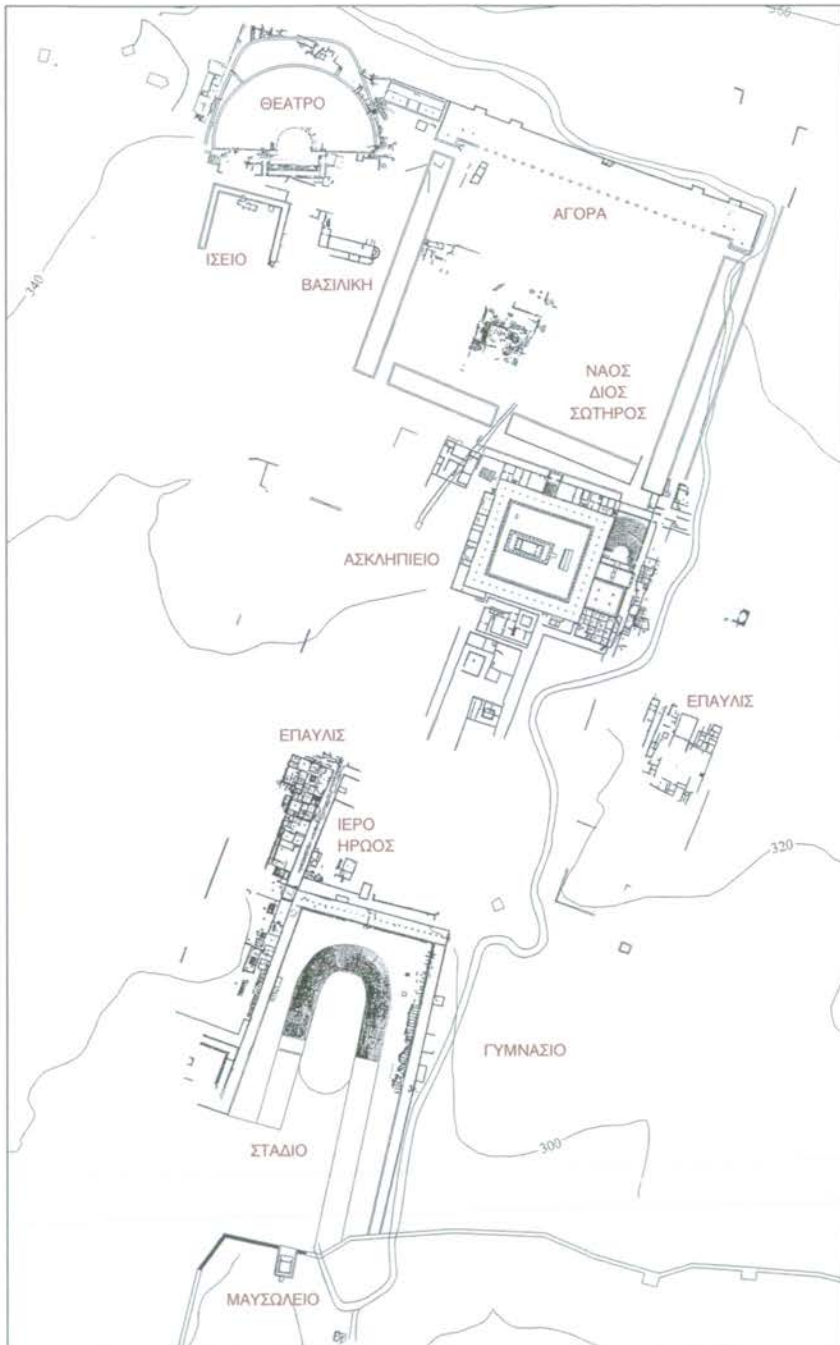
Στή Μεσσήνη ή έρευνα, πού διευθύνει ο καθηγητής κ. Πέτρος Θέμελης, έγινε σέ περισσότερα σημεία (είκ. 12). Γύρω από τό θέατρο καί έξω του μεγάλου αναλήμματος, πού φέρει κατά διαστήματα όξυκόρυφες πυλίδες σώζονται λείψανα κατοικίδιας συνοικίας πού χωρίζεται από τό ανάλημμα μέ δρόμο πλάτους 2 μ. Η ύπαρξη τής συνοικίας ήταν γνωστή από τό 1987. Τότε είχαν αποκαλυφθεϊ τμήματα οικιών πού χρονολογούνταν από τά πρώιμα έλληνιστικά χρόνια έως τά ύστερα ρωμαϊκά (είκ. 11). Αύτά τά τελευταία φέρουν καί πολυτελή ψηφιδωτά δάπεδα (είκ. 13).

βόρεια στοά αγοράς

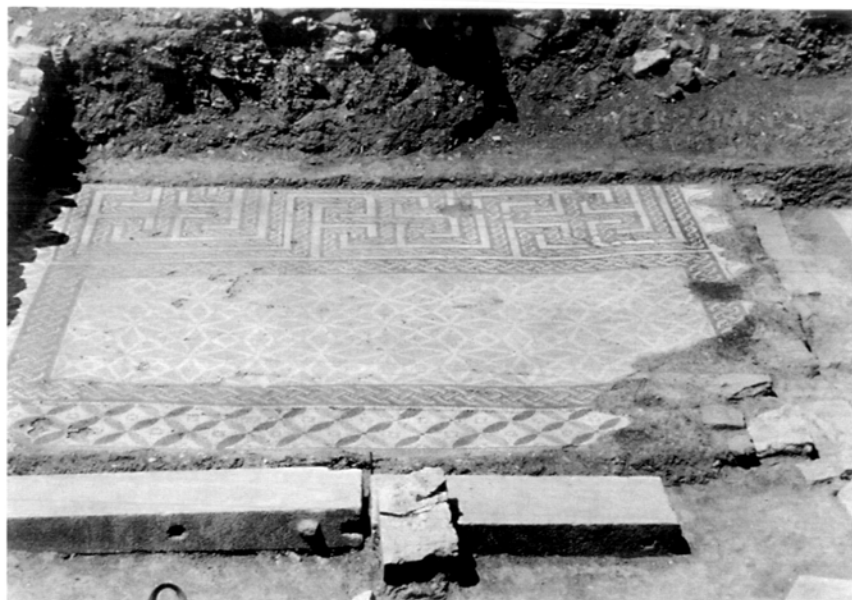
Στήν αγορά αποκαλύφθηκε ή ΒΑ γωνία τής βόρειας στοάς τής όποιας ο πίσω αναλημματικός τοίχος διατηρείται εκεί σέ ύψος 4 μ. (είκ. 14). Τό μέγεθος όμως τής στοάς είναι εξαιρετικό. Έχει μήκος 186 μ., είναι δηλαδή κατά 70 μ. μακρότερη τής στοάς του Άττάλου στήν Άθήνα. Τό πλάτος είναι 18 μ.

11 Άποψη οικιών συνοικίας θεάτρου.

12 Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς ἀρχαίας Μεσσήνης.

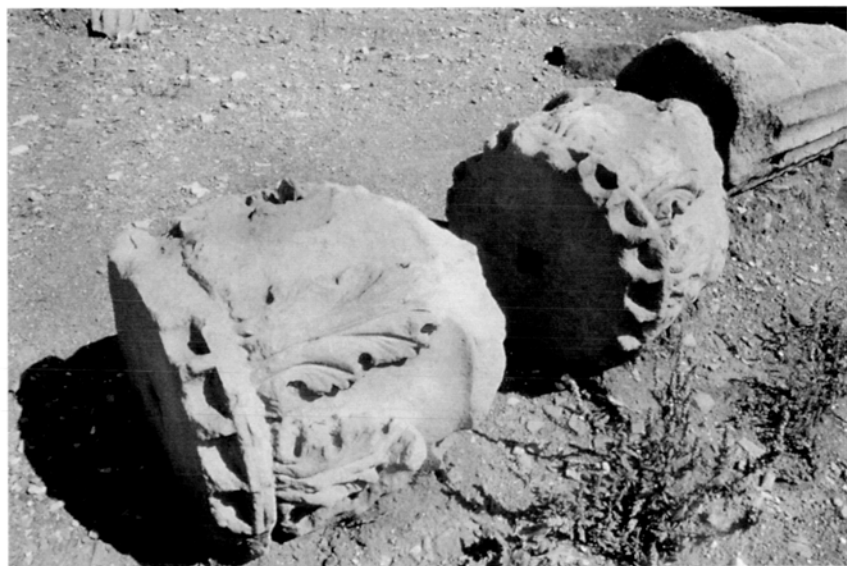

13 Ψηφιδωτό δάπεδο οικίας θεάτρου.

14 Ἀποψη ἀναλήματος βόρειας στοᾶς.

στο μεγαλύτερο μέρος της και 25 μ. στα δύο άκρα της, τα όποια εξέχουν. Στην όψη έφερε δωρική κιονοστοιχία και στο έσωτερικό δύο σειρές κίωνων κορινθιακού ρυθμού από ψαμμίτη λίθο (είκ. 15). Έτσι δημιουργούνται κατά μήκος τής στοᾶς τρία κλίτη. Η στοὰ τοῦ Ἀττάλου πὸ εἶναι πλατύτερη κατὰ 4 μ. φέρει μόνο μία έσωτερική κιονοστοιχία. Διαπιστώθηκε ὅτι ἡ στοὰ εἶχε και ὄροφο ἀλλὰ ὄχι καταστήματα στο βάθος της· μόνο ὀρθογώνιες κόγχες για ἴδρυση ἀγαλμάτων με δύο ἡμικίονες ἀνάμεσα σὲ παραστάδες (είκ. 16). Ὁ ἀνασκαφεὺς ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά αὐτά, δηλαδή τὴν ἀπουσία καταστημάτων και τὴν ὑπαρξὴ τῶν κογχῶν, συμπεραίνει ὅτι ἡ στοὰ προοριζόταν για κοσμική χρῆση και ὄχι ἐμπορική, ἀποτελοῦσε δηλαδή τόπο περιπάτου και συναντήσεων τῶν πολιτῶν.

15 Κορινθιακὰ κιονόκρανα βόρειας στοᾶς.

16 Κόγχη βόρειας στοᾶς.

ναὸς ἀγορᾶς

Νοτίως τῆς στοᾶς εἶχαν ἀποκαλυφθεῖ τὰ προηγούμενα χρόνια λείψανα ναοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ. Κατὰ μῆκος τῆς βόρειας μακρᾶς πλευρᾶς του βρέθηκαν ἕως τώρα, πεσμένες μὲ τὰ βάθρα τους, ὀκτὼ στήλες ποὺ φέρουν ἐπιγραφὰς τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος (εἰκ. 17). Ἡ ἐνεπίγραφη ἐπιφάνειά τους εἶναι φθαρμένη ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀνασκαφέα τὸ κείμενο τῆς καλύτερα σωζόμενης στήλης ἀφορᾶ, μάλλον, σὲ διανομὴ γαιῶν.

νεκροταφεῖο νεογῶν

Βορειοδυτικῶς τοῦ ναοῦ καὶ σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ αὐτὸν ἀνασκάφηκε πηγάδι. Στὴν ἐπίχωσή του βρέθηκαν πολλὰ ὄστᾶ νεογῶν, ἐπίσης ὄστᾶ σκύλων καὶ ἀνάλογου ἀριθμοῦ μὲ τὰ ὑπολογιζόμενα νεκρὰ νεογέννητα ὄξυπύθμενοι ἀμφορεῖς ἀπὸ

17 Στῆλες πεσμένες στὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ ναοῦ.

τοὺς ὁποίους ἔλειπε, στὴν πλειονότητά τους, τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἀγγείου μὲ τὸν λαϊμό. Ὁ ἀνασκαφεὺς ὑποθέτει ὅτι πρόκειται γιὰ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τῶν νεογνῶν ἀπὸ ἄλλο νεκροταφεῖο. Μαζί μεταφέρθηκαν καὶ οἱ ἀμφορεῖς ὅπου τὰ εἶχαν τοποθετήσει. Τὰ ὅσα τῶν σκύλων ἀνήκουν στὰ κατοικίδια ποὺ συνόδευαν τὰ νήπια κατὰ τὴν ταφή τους. Ὑπενθυμίζει μάλιστα ὁ ἀνασκαφεὺς, ὅτι νεκροταφεῖο νεογνῶν ἔχει ἐρευνηθεῖ ἤδη στὴ Μεσσήνη καὶ στὴν Ἀστυπάλαια καὶ πηγὰδι μὲ ἀνάλογο περιεχόμενο ἔχει βρεθεῖ στὴν Ἀγορὰ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν.

Ἐξω ἀπὸ τὴ ΒΑ γωνία τοῦ δωρικοῦ ναοῦ βρέθηκαν τὰ λείψανα μεγάλου ὀρθογώνιου βάθρου ἀναθήματος (εἰκ. 18). Εἶναι

βάθρο ἰππέων

18 Ἐνεπίγραφος ὀρθοστάτης βάθρου ἱπέων.

δύο ὀρθοστάτες, ὁ ἓνας τῆς πρόσθιας πλευρᾶς καὶ ὁ δεύτερος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ βάθρου. Οἱ λοιποὶ ὀρθοστάτες καὶ τὸ ἐπίκρανο τοῦ βάθρου δὲν βρέθηκαν ἀκόμη. Στὸν πρόσθιο ὀρθοστάτη σώζεται χαραγμένη σὲ τέσσερις στῆλες ἐπιγραφή 206 στίχων πού ἀφορᾷ σὲ δύο δίκες πού ἔγιναν κατὰ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. Ἡ μία πού ἔγινε στὴν Ἀνδανία εἶχε ὡς θέμα κρίσεως μεθοριακὲς διαφορὲς μεταξὺ Μεσσήνης καὶ Μεγαλόπολεως καὶ δικαιώθηκε ἡ Μεσσήνη. Ἡ δεύτερη δίκη εἶχε ὡς θέμα κρίσεως τοὺς καρπούς τῆς ἐπίδικης περιοχῆς. Στὴν ἐπιγραφή μνημονεύεται ὅτι αὐτὴ θὰ χαραζόταν στὸ βάθρο τῶν ἱπέων. Ὁ ἀνασκαφεὺς πιστεύει ὅτι τὰ ἀγάλματα τῶν ἱπέων τοῦ βάθρου ἦσαν, πιθανῶς, ἀγάλματα τῶν Διοσκούρων.

Βασιλικὴ Θεάτρου

Συνεχίστηκε ἀκόμη κατὰ τὸ 2004 ἡ ἀνασκαφὴ τῆς βασιλικῆς τοῦ Θεάτρου μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ νάρθηκος, τοῦ βορείου κλίτους καὶ προσκτισμάτων τοῦ νοτίου κλίτους καὶ τοῦ νάρθηκος.

19 Τάφοι Φραγκοκρατίας στὸ βόρειο κλίτος τῆς βασιλικῆς.

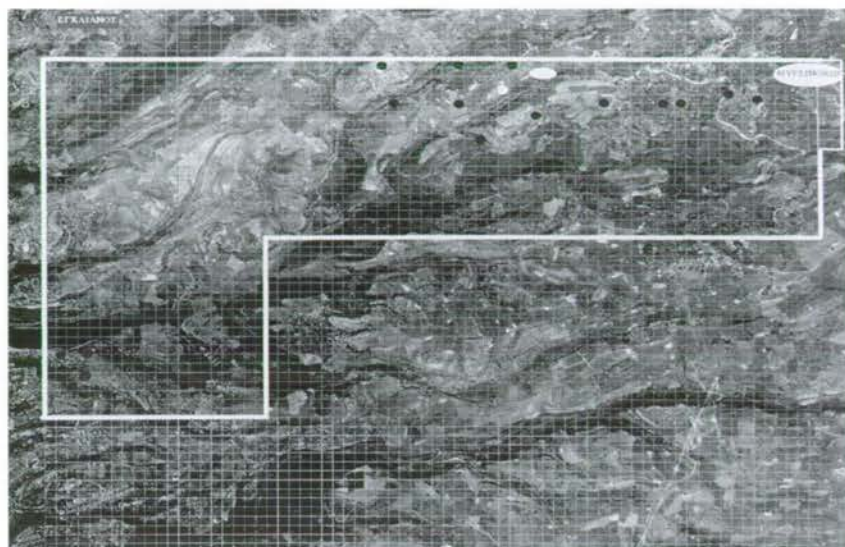
20 Ἀποψη ὁδοῦ πρωτοβυζαντινοῦ οἰκισμοῦ.

Στὸ βόρειο κλίτος βρέθηκαν τάφοι τῆς Φραγκοκρατίας καὶ πάνω σὲ ἓναν ἀπὸ αὐτοὺς δώδεκα νομίσματα τῆς ἴδιας ἐποχῆς (εἰκ. 19).

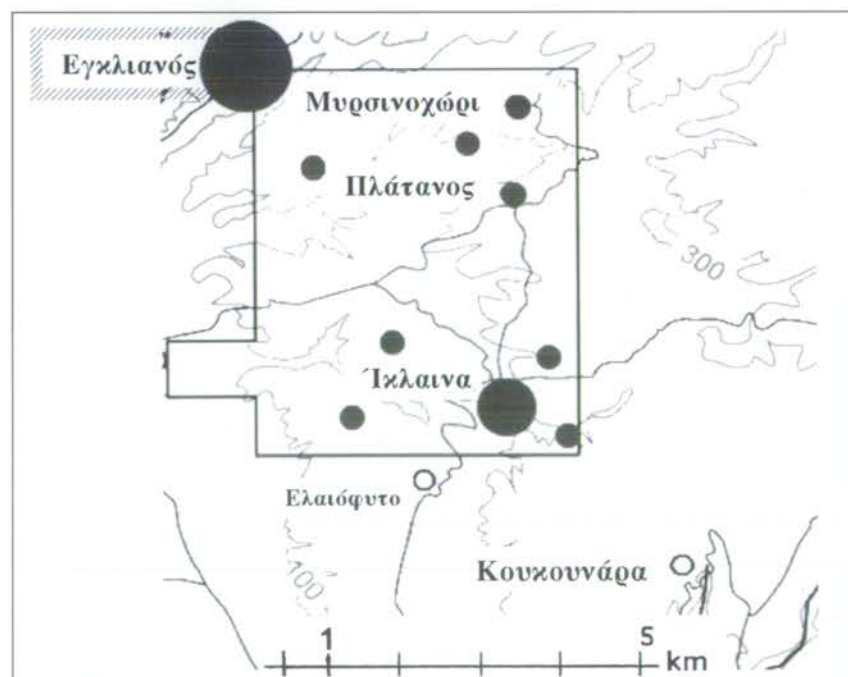
Ἐκτὸς τῆς βασιλικῆς τοῦ Θεάτρου, δεύτερης βασιλικῆς ἢ ἀψίδα βρέθηκε βορείως τοῦ Ἀσκληπιείου. Τὸ μνημεῖο εἶναι κτισμένο μὲ μέλη καὶ λίθους ἀπὸ ἀρχαιότερα κτίσματα, μάλιστα πολλοὶ λίθοι του προέρχονται ἀπὸ τὸν δωρικὸ ναό. Ἀνασκαφὴ στὴν κύρια ὁδὸ τοῦ πρωτοβυζαντινοῦ οἰκισμοῦ (εἰκ. 20), ἀνατολικῶς τοῦ Ἀσκληπιείου, ἔφερε στὸ φῶς καὶ πάλι ἀπορρίμματα ὑαλουργείου, δηλαδὴ ὑαλόμαζες. Στὸ ἱερὸ τοῦ Ἡρώος στὸ ἀνατολικό του τμήμα, κοντὰ στὸ πρόπυλο τοῦ γυμνασίου, ἀνασκάφηκαν δωμάτια τὰ ὁποῖα ἀνήκουν σὲ δύο ἐποχές, στὸν 4ο μ.Χ. αἰ. καὶ σὲ ἐπεκτάσεις νεώτερες.

5. ΙΚΛΑΙΝΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Στὴν περιοχή τῆς Ἰκλαινας Μεσσηνίας ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Μιχαὴλ Κοσμόπουλο συνεχίστηκε ἡ ἐπιφανειακὴ ἔρευνα σὲ ἔκταση 4 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων (εἰκ. 21). Στὴν ἔκταση αὐτὴ διαπιστώθηκε ἡ ὑπαρξὴ τριῶν νέων μυκηναϊκῶν θέσεων. Ἡ σημαντικότερη βρίσκεται σὲ ἀπόσταση 300 μ. στὰ ΝΑ τοῦ χωριοῦ Μυρσινοχώρι πὸν βρίσκεται δυτικῶς τῆς Καλαμάτας. Ὁ κ. Κοσμόπουλος πιστεύει ὅτι αὐτὴ ἡ θέσις εἶναι τοῦ οἰκισμοῦ στὸν ὁποῖο ἀνήκουν οἱ θολωτοὶ τάφοι τοῦ Ρούτσι. Οἱ τρεῖς νέες θέσεις παρέχουν ἔντονα κατάλοιπα μυκηναϊκῆς κατοίκησης ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα βρίσκονται μυκηναϊκὰ ὄστρακα πὸν ἀποδεικνύουν τουλάχιστον ἀγροτικὴ δραστηριότητα.

21 Ίκλαινα Μεσσηνίας. Έπιφανειακή έρευνα.

22 Τοπογραφικό σχέδιο τής περιοχής μεταξύ Ίκλαινας και ανακτόρου 'Ανω 'Egklianóu.

Κατὰ τὸ 2004 ὁλοκληρώθηκε ἡ ἐπιφανειακὴ ἔρευνα τῆς περιοχῆς μεταξύ Ἰκλαινας καὶ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἄνω Ἐγκλιανοῦ καὶ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ προκαταρκτικὴ κατάταξις τῶν θέσεων πού βρέθηκαν κατὰ τὴν ἔρευνα. Ἔτσι ἡ σπουδαιότερη θέση εἶναι, προφανῶς, τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἄνω Ἐγκλιανοῦ, ἀκολουθεῖ ὁ οἰκισμὸς τῆς Ἰκλαινας καὶ τρίτες στὴ σειρά εἶναι μικρότερες θέσεις ὅπως αὐτὴ στὸ Μυρσινοχώρι (εἰκ. 22).

6. ΦΙΛΙΠΠΙΑΣ Παντάνασσα

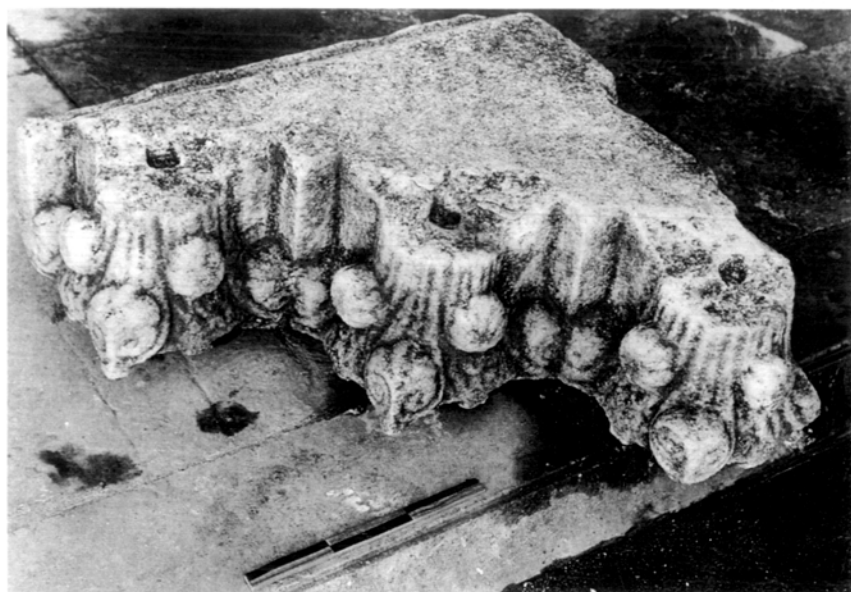
Στὴν Παντάνασσα Φιλιππιάδος ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Παναγιώτης Βοκοτόπουλος εἶχε τὴν ἐπιστημονικὴ ἐποπτεία κατὰ τὴν ἐκτέλεσις ἐργασιῶν μὲ δαπάνες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως (Γ' ΚΠΣ) πού ἔγιναν ἀπὸ τὴν 8ῃ Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων. Κυριότερο ἔργο ἦταν ἡ κατασκευὴ νέων μεγάλων στεγάστρων γιὰ τὴν προστασία τοῦ μνημείου καὶ ταυτόχρονα γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀφθόνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ πού φθείρονταν (εἰκ. 23). Κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσις ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ ἀποκαλύφθηκε ἡ θεμελίωσις τῶν ἀψίδων, ἡ ὁποία εἶναι καμπύλη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὶς ἀψίδες, πού εἶναι τρίπλευρες (εἰκ. 24).

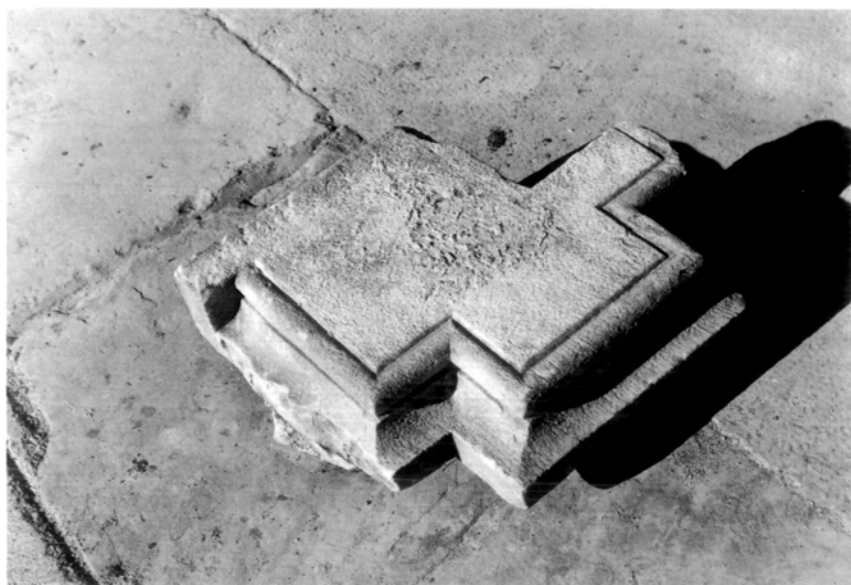
23 Τὸ στέγαστρο τοῦ ΒΔ γωνιαίου διαμερίσματος ἀπὸ ΝΑ.

24 Ἡ τρίπλευρη κεντρικὴ ἀψίδα μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς καμπύλης υποθεμελιώσεως.

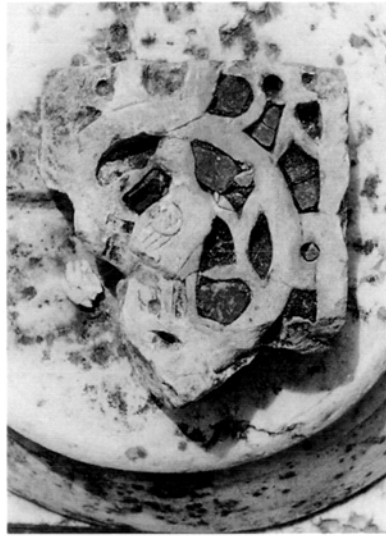
25 Γωνία πυλώνος.

26 Βάση πυλώνος.

27 Γωνία κιονοκράνου.

28 Τμήμα μαρμαροθετήματος.

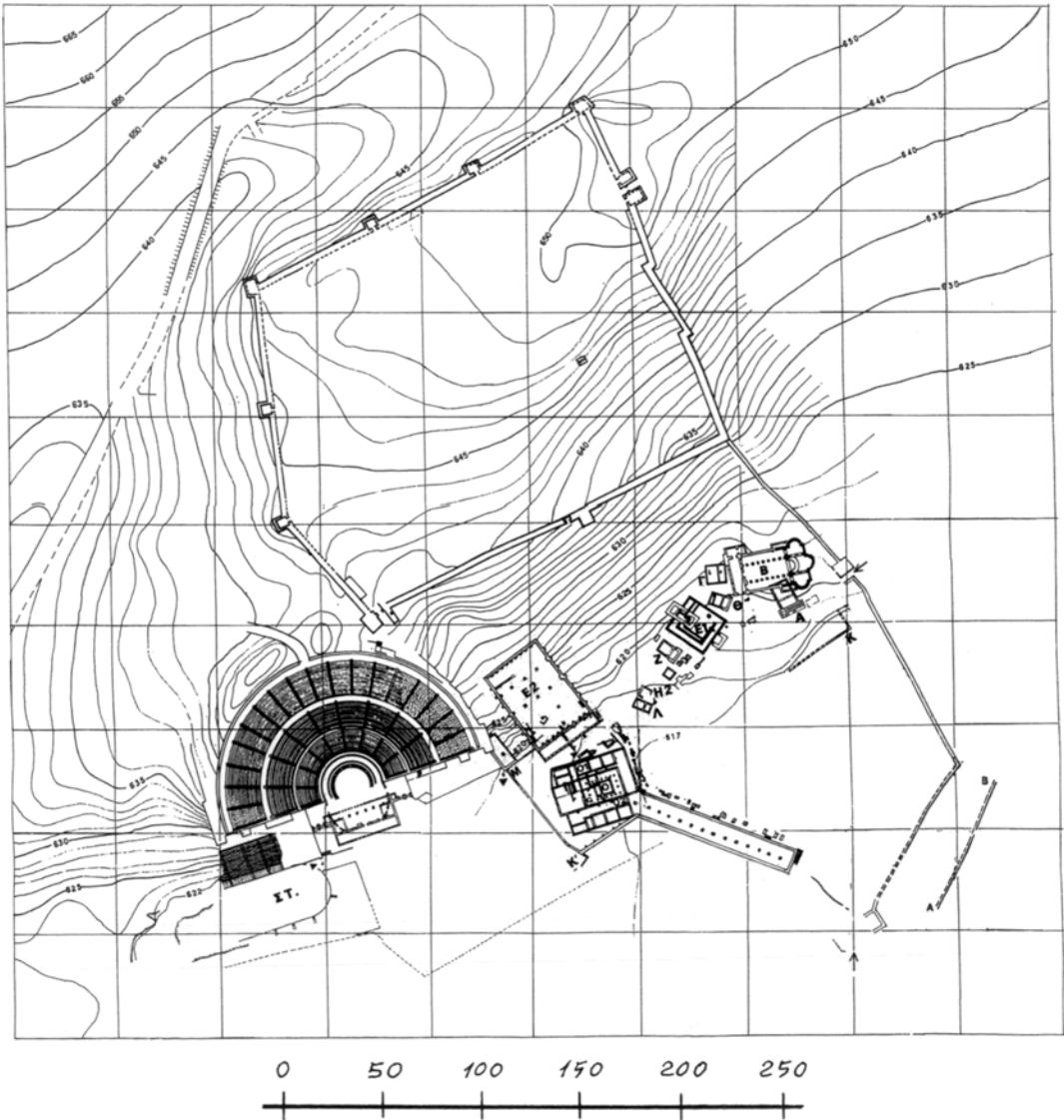
Ἀκόμη ἔγινε συντήρηση τοῦ ὅλου μνημείου καὶ κατὰ τὴ διάρ-
κεια τῶν ἐργασιῶν βρέθηκαν ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτά, ὅπως: α)
γωνία πυλῶνος μὲ τρία συμφυῆ κιονόκρανα ποὺ κοσμοῦνται μὲ
κάθετες ραβδώσεις καὶ κονδύλους (εἰκ. 25), β) βάση πυλῶνος
στὴν ὁποία διαμορφώνεται σκοτία (εἰκ. 26), γ) γωνία κiono-
κράνου ἢ ὁποία κοσμεῖται μὲ ἀχιβάδα, μὲ ὀκτάφυλλο ἀνθέμιο
στὴ γωνία καὶ μὲ τρίφυλλο ἀνθέμιο στὸ μέσο τῆς πλευρᾶς ποὺ
ἐξέχει ἔντονα (εἰκ. 27), δ) ἀμφίγλυφη γωνία θωρακίου, καὶ
ε) γωνία ἀπὸ πλάκα μαρμαροθετήματος ἢ ὁποία σώζει τὰ δύο
τρίτα σφαιροῦ τροχοῦ· φέρει τὴν παράσταση πουλιοῦ μὲ σχη-
ματοποιημένο φτερό, ποὺ στρέφει τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω
(εἰκ. 28).

7. ΔΩΔΩΝΗ

Στή Δωδώνη ἡ ἔρευνα τοῦ μεγάλου ἱεροῦ τοῦ Διὸς συνεχίστηκε ἀπὸ τὶς καθηγήτριες κυρίες Χρυσήδα Σούλη, Ἀμαλία Βλαχοπούλου καὶ Κωνσταντίνα Γραβάνη, κυρίως στὴν ἀνατολική στοὰ τοῦ πρυτανείου ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα χρόνια (εἰκ. 29-30, 34). Οἱ ἀνασκαφεῖς προσπαθοῦν νὰ διευκρινίσουν τὴν ἀλληλουχία τῆς κατασκευῆς τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς στοᾶς ἢ ὅποια δὲν εἶναι εὐκόλα ἐφικτή, διότι καὶ ἡ οἰκοδομικὴ δραστηριότητα τῶν ἀρχαίων ἐπέφερε μεταβολές καὶ ἀλλοιώσεις στὰ μνημεῖα καὶ συνεπῶς ἐξαφάνιση τεκτονικῶν στοιχείων, ἀναγκαίων γιὰ τὴ μελέτη.

29 Ἐποψη τοῦ χώρου τῶν ἀνασκαφῶν στὸ πρυτανεῖο καὶ τὴ δυτικὴ στοὰ ἀπὸ βόρεια.

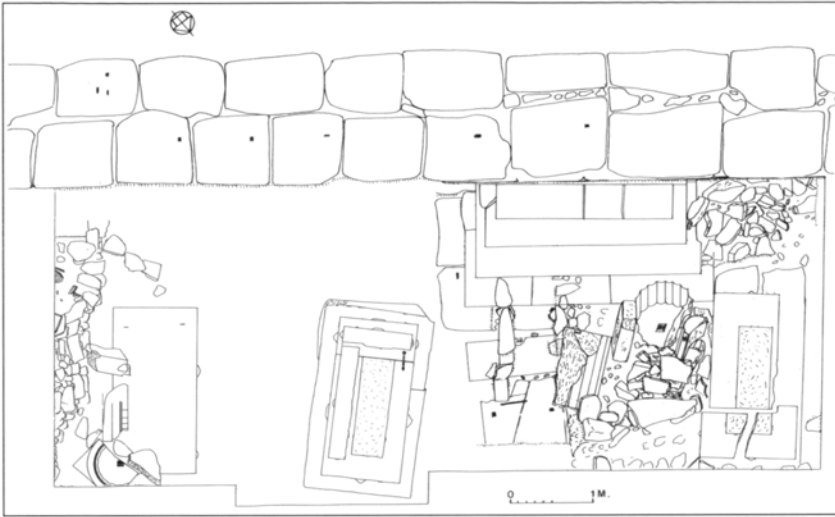

30 Γενική κάτοψη του Ἱεροῦ τῆς Δωδώνης.

Στὸ ἀνατολικὸ ἄκρο τῆς δυτικῆς στοᾶς βρέθηκαν νέες βαθμίδες τῆς ἐκεῖ κλίμακας ἀπαραίτητης γιὰ τὴν πρόσβαση στὴ στοᾶ (εἰκ. 31-32). Τρία ἀκόμη βάθρα, μᾶλλον λείψανα βάθρων, βρέθηκαν ἀκόμη πρὸ τῆς στοᾶς (εἰκ. 33). Μαζὶ βρέθηκαν καὶ θραύσματα ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, κίονων καὶ κιονοκράνων.

31 Ὁ τομέας τῆς νοτιοανατολικῆς κλίμακας τῆς δυτικῆς στοᾶς τοῦ Ἱεροῦ.
Ἐπιφάνεια ἀπὸ βόρεια.

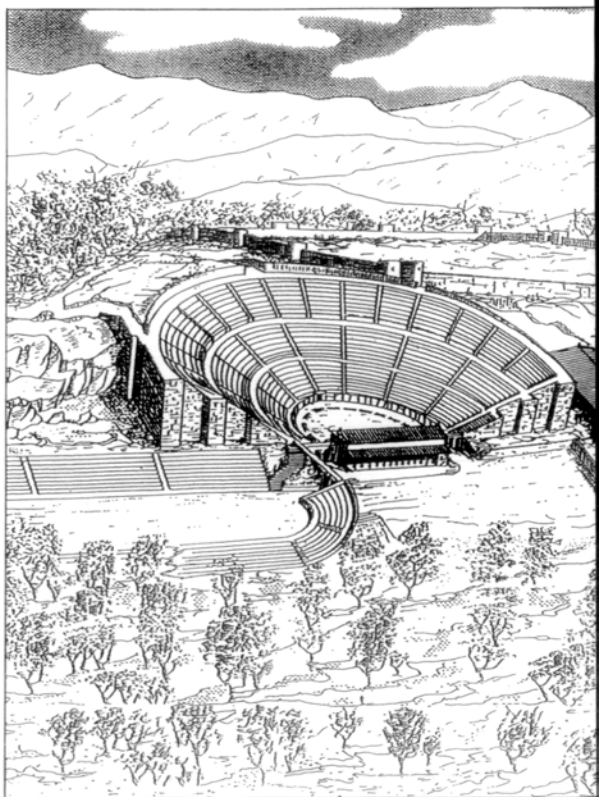

32 Κάτοψη του τομέα τῆς νοτιοανατολικῆς κλίμακας πρὸ τῆς δυτικῆς στοᾶς τοῦ Ἱεροῦ μὲ τὰ βάθρα καὶ τὸ διάσπαρτο ἀρχαιολογικὸ καὶ δομικὸ ὕλικό.

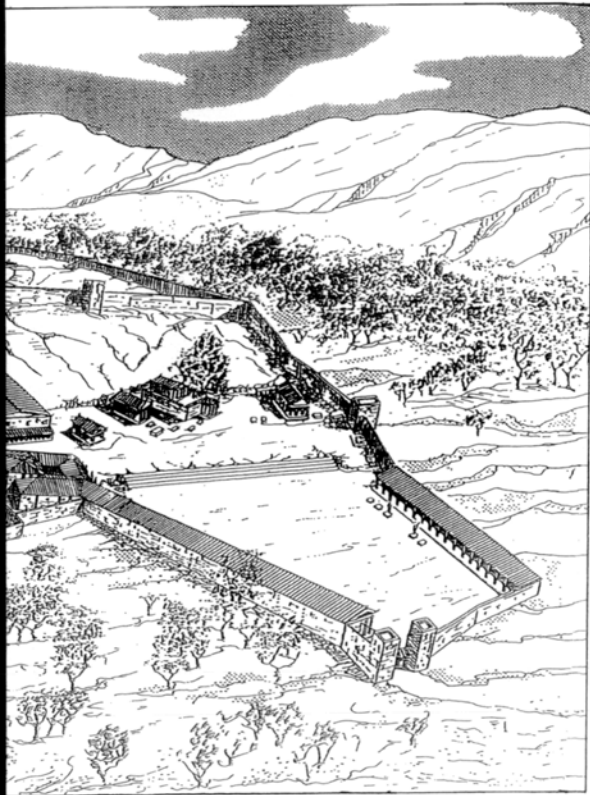
33 Τὸ πρῶτο βάθρο στὸν τομέα τῆς νοτιοανατολικῆς κλίμακας τῆς δυτικῆς στοᾶς τοῦ Ἱεροῦ. *Αποψη ἀπὸ ἀνατολικά.

Όπως γνωρίζετε, στη Δωδώνη ἔχει βρεθεῖ μεγάλος ἀριθμὸς ἐλασμάτων ἀπὸ μολύβι πάνω στὰ ὁποῖα εἶναι χαραγμένα τὰ ἐρωτήματα τῶν πιστῶν ποὺ ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν Δία νὰ τοὺς διαφωτίσει γιὰ κάποιο πρόβλημά τους. Ἀρκετὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶχε βρεῖ ὁ Κωνσταντῖνος Καραπάνος κατὰ τὶς ἀνασκαφές του στὴ Δωδώνη τὸ 1876. Τὰ ἐλάσματα αὐτὰ δημοσιευμένα ἀπὸ τὸν ἴδιο στὸ μεγάλο ἔργο του *Dodone et ses ruines* βρίσκονται στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Μεγάλος ἀριθμὸς ἐνεπίγραφων ἐλασμάτων, χιλιάδες, βρέθηκε στὶς κατόπιν ἀνασκαφές

34 Ἀναπαράσταση τοῦ Ἱεροῦ τῆς Δωδώνης κατὰ τὸ τέλος τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. (βασισμένη στὴν ἀναπαράσταση τοῦ Σ. Δάκαρη, *Δωδώνη, Ὁδηγὸς ἀρχαιολογικοῦ χώρου*, Ἰωάννινα 1971, εἰκ. 34).

τῆς Δωδώνης, ἀπὸ τὸν Δημήτριον Εὐαγγελίδην καὶ τὸν Σωτήρη Δάκαρη. Γιὰ διάφορους λόγους τὰ πολυπληθῆ αὐτὰ ἐνεπίγραφα ἐλάσματα εἶχαν δημοσιευθεῖ ἐκλεκτικῶς. Πρὶν ἀπὸ 29 χρόνια, τὸ 1976, μὲ τὴ συμπλήρωση 100 χρόνων ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Δωδώνης ἀπὸ τὸν Καραπάνο, ἀποφασίστηκε ἡ πλήρης καὶ συστηματικὴ δημοσίευση τῶν ἐλασμάτων τῆς ἀνασκαφῆς Εὐαγγελίδη. Τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ἔλαβαν τρεῖς προσωπικότητες τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ γλωσσολογίας, ἡ Ἰουλία Βοκοτοπούλου, Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἠπείρου,

ὁ Σωτήρης Δάκαρης, καθηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων καὶ ὁ Τάσος Χριστίδης, καθηγητῆς τῆς γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Οἱ ἐργασίες γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ ἔργου ἄρχισαν ἀμέσως. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἀνέλαβε τὴ δαπάνη τῆς προπαρασκευῆς τοῦ συντάγματος καὶ τὴν ἐκδόσή του. Περιγραφή τοῦ ἔργου ἔδωσε τὸ 1982 ἡ Ἰουλία Βοκοτοπούλου (Ἡ δημοσίευση τῶν μολύβδινων πινακίων τῆς Δωδώνης, *Πρακτικά τοῦ Η' Διεθνoῦς Συνεδρίου Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Ἐπιγραφικῆς*, Ἀθήνα 3-9 Ὀκτωβρίου 1982, τόμ. Β' 82-86).

(1946 - Δεκ. 2004)

Ἀλλὰ μοίρα φθονερὴ εἶχε σημαδέψει τὸ μεγάλο αὐτὸ ἐγχείρημα τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Τὸ 1995 ἀπέθανε ἡ Ἰουλία Βοκοτοπούλου, τὸν ἐπόμενον χρόνο ὁ Σωτήρης Δάκαρης. Ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀπέμεινε ὁ Τάσος Χριστίδης, σπάνια μορφή στὴν ἑλληνικὴ γλωσσολογία. Ἡ συμβολὴ του στὴ δημιουργία δύο μεγάλων ἔργων γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, *Τὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς* (1998) καὶ ἡ *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας* (2001) ἀποτελεῖ τεκμήριο ἐπιστημοσύνης καὶ πνεύματος πὺ πραγματοποιεῖ τὸ γενικὸ ἀπὸ τὸ εἰδικὸ καὶ τὸ ἀτομικὸ.

Ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, ἀπὸ τὸ 1996, παράλληλα πρὸς τὰ διδακτικὰ καὶ τὰ ἄλλα πολλαπλὰ καθήκοντά του, ἐργαζόταν στὴν ἐτοιμασία τοῦ ἔργου *Τὰ μολύβδινα πινακία τῆς Δωδώνης, τῆς ἀνασκαφῆς Δ. Εὐαγγελίδη*. Στις 24 Δεκεμβρίου τοῦ 2004 μὺ τηλεφώνησε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη γιὰ νὰ μοῦ ἀναγγεῖλει ὅτι τὸ ἔργο ἦταν ἔτοιμο καὶ ὅτι στὸ τέλος Ἰανουαρίου θὰ κατέθετε ὁ ἴδιος τὸ χειρόγραφο στὴν Ἑταιρεία: 4216 ἐπιγραφές, ἴδιος ἀριθμὸς σχεδίων, 2600 φωτογραφίες. Μέσα στὸ ἴδιο πρωινὸ ξαφνικὴ ἀδυναμία τῆς καρδιάς τὸν ἔφερε στὸ νοσοκομεῖο. Δύο ἡμέρες ἀργότερα, τὴν ἐπομένῃ τῶν Χριστουγέννων, Κυριακῆ, ἔφυγε.

Ἡ Ἑταιρεία θὰ ἐκδώσει τὸ ἔργο τιμώντας τὸν μόχθο τῶν συνεργατῶν τῆς πὺ κοπίασαν γιὰ νὰ κάνουν πραγματικὸτητα ὄνειρο γενεῶν.

Στήν Μινώα Ἀμοργοῦ ἡ καθηγήτρια κυρία Λίλα Μαραγκοῦ διενήργησε ἀνασκαφή στήν περιοχή τοῦ τείχους, δυτικά καί βορειοδυτικά τῆς Δυτικῆς πύλης στόν λεγόμενο ἐσωτερικό πύργο (εἰκ. 35), καθῶς καί στόν βορειοδυτικό προμαχῶνα γιά τήν ἐξακρίβωση τῆς χρονολόγησής τους (εἰκ. 36-37). Ἀπό τήν κεραμική πού βρέθηκε στίς ἀνασκαφικές τομές ὁ ΒΔ προμαχῶν χρονολογεῖται στό τέλος τοῦ 5ου ἤ τις ἀρχές τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. Τομές ἐπίσης πού ἔγιναν ἀνατολικῶς τοῦ ἐσωτερικοῦ πύργου ἔδειξαν ὅτι ὁ χῶρος χρησίμευσε στούς ἀρχαίους γιά λατομεῖο, ὅπως προκύπτει ἀπό τίς λατομικές τομές τοῦ πετρώματος καί τὰ ἴχνη ἀπό τή χρήση τῶν ἐργαλείων τῶν λατόμων πάνω στόν βράχο (εἰκ. 38). Τό ἔργο ἐνισχύθηκε οἰκονομικῶς καί ἀπό τό Ἰδρυμα Δεκζή Βούρου.

35 Ὁ ἐσωτερικός "πύργος" καί μεταγενέστερα οἰκοδομικά λείψανα.

36 Ὁ ΒΔ-1 προμαχών.

37 Ὁ ΒΔ-1 προμαχών, ἐσωτερικὲς παρειές.

38 Ήχνη λατόμευσης στὸν βράχο.

Ἡ κυρία Μαραγκοῦ, μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου της Ἄμοργός I, μὲ τὸ ὁποῖο παρουσίασε σὲ σύντομη συνθετικὴ μορφή τὰ πορίσματα τῶν ἀπὸ τοῦ 1981 ἀνασκαφῶν της στὴ Μινώα, παρέδωσε τὸ χειρόγραφο δεύτερου βιβλίου, Ἄμοργός II, Ὁ ἀρχαῖος πύργος στὸ Χωριό, Ἁγία Τριάδα Ἀρκεσίνης, τὸ ὁποῖο βρίσκεται στὸ στάδιο τῆς ἐκτυπώσεως.

9. ΖΩΜΙΝΘΟΣ

Κτιριακῷ συγκροτήματος πού εἶχε ἀνασκαφεῖ μερικῶς ἀπό τὸ 1983 ἕως τὸ 1990 στὴ Ζώμινθο τῆς Κρήτης, στὸν Ψήλορει-
τη, ἀπὸ τὸν Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Γιάννη Σακελλαρά-
κη, ἐπαναλήφθηκε κατὰ τὸ 2004 ἡ ἔρευνα. Ἀνασκαφεῖς εἶναι
ὁ κ. Γιάννης Σακελλαράκης καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας
τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελβέργης κ. Διαμαντῆς Πανα-
γιωτόπουλος.

39

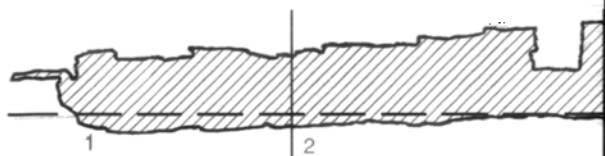

40

39-40 Πρόσοψη τοῦ βορείου τοίχου τοῦ Κεντρικοῦ Κτιρίου τῆς Ζωμίνθου.

Ἡ παλαιότερη ἀνασκαφή εἶχε ἀποκαλύψει ἓνα μεγάλο νεοανακτορικό οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖο εἶχε ὀνομαστεῖ Κεντρικό Κτίριο, καὶ τμῆμα τοῦ οἰκισμοῦ πὸ τὸ περιέβαλλε. Τὸ Κεντρικό Κτίριο εἶναι ἡ μεγαλύτερη μινωική ἔπαυλη πὸ γινώριζουμε ἕως τώρα. Οἱ διαστάσεις της εἶναι 54×37 μ. καὶ οἱ τοῖχοι της διατηροῦνται σὲ ὀρισμένα σημεῖα μέχρις ὕψους 2.50 μ. (εἰχ. 39-45).

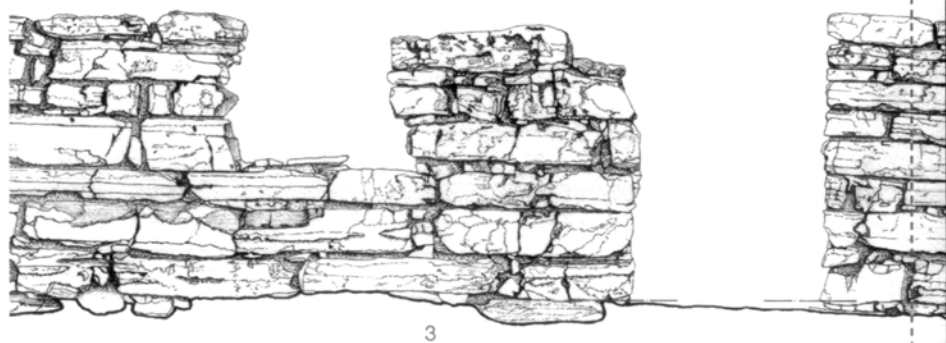

41

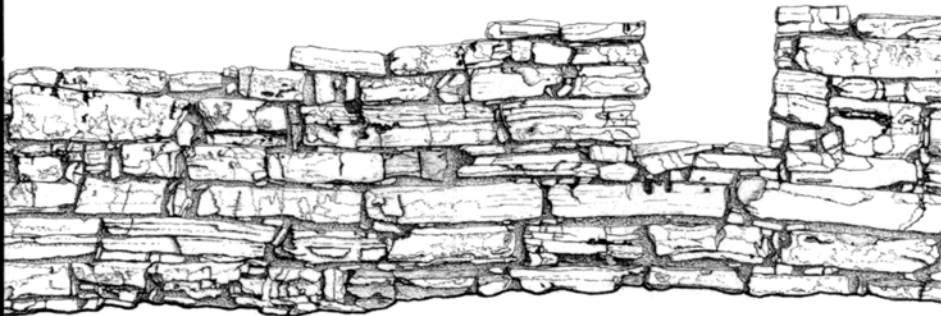
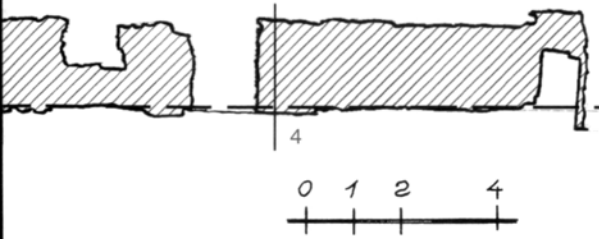

42

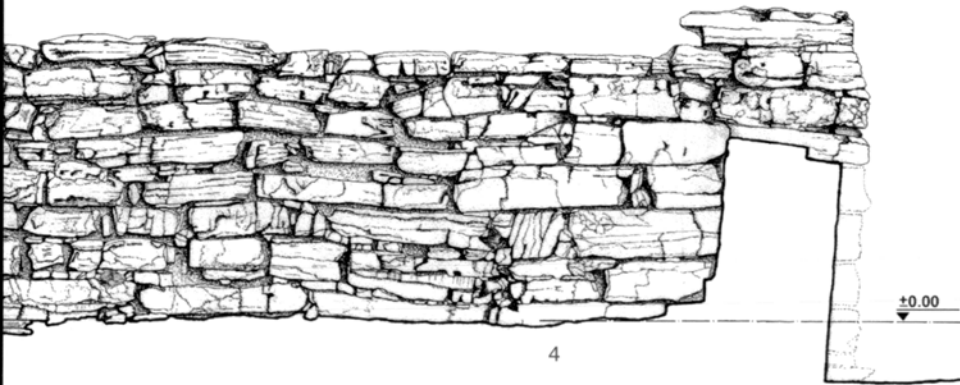
44

41-45 Πρόσοψη του βορείου τοίχου του Κεντρικού Κτιρίου τῆς Ζωμίνθου.

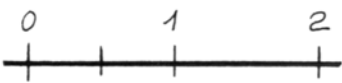

43

2

45

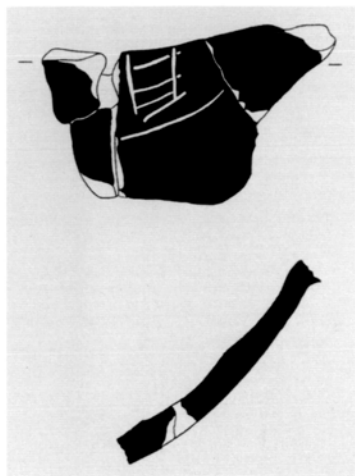

Στὸ Κεντρικὸ Κτίριο εἶχαν ἐπισημανθεῖ ἐπιφανειακῶς 16 δωμάτια στὰ ὁποῖα ὑπῆρχε καὶ δεύτερος ὄροφος. Ἐνα ἀπὸ τὰ δωμάτια εἶχε ἀνασκαφεῖ μέχρι τοῦ δαπέδου καὶ διαπιστώθηκε ὅτι ἦταν ἐργαστήριον κεραμεικῆς. Βρέθηκε μάλιστα ὁ κεραμικός τροχὸς καὶ ἡ δεξαμενὴ τῆς ἀργίλου ποῦ χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀγγειοπλάστες. Στὸ ἴδιον δωμάτιο εἶχαν βρεθεῖ, ἀκέραια, 246 ἀγγεῖα διαφόρων σχημάτων, πρόχοι, κάλαθοι, ἀμφορεῖς, προχοῖσκες, λοπάδες, λεκάνες, κύπελλα (εἰκ. 46-48). Ἀπὸ τῆ θέσης στὴν ὁποία εἶχαν βρεθεῖ τὰ ἀγγεῖα ὁ ἀνασκαφεὺς εἶχε συμπεράνει ὅτι αὐτὰ ἦσαν τοποθετημένα σὲ ράφια.

Φαίνεται ότι τὸ Κεντρικὸ Κτίριο καταστράφηκε ἀπὸ σεισμό. Τὸ κεραμικὸ ἔργαστήριο σταμάτησε ἀπότομα νὰ λειτουργεῖ. Πολλὰ τμήματα τῶν ἰσχυρῶν τοίχων του γκρεμίστηκαν τὴν ἴδια στιγμή καὶ ἕνας τοῖχος του μαρτυρεῖ, κατὰ τὴ γνώματευση σεισμολόγου, «ἀπολιθωμένες παλμικὲς κινήσεις».

Τὸ Κεντρικὸ Κτίριο τῆς Ζωμίνθου ἀνήκει στὰ χρόνια τῆς μεγάλης μινωικῆς ἀκμῆς, τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀκμαῖο ἦταν τὸ ἐμπόριο τῆς ξυλείας τῶν βουνῶν τῆς Κρήτης μὲ τὴν Αἴγυπτο. Ὁ τόπος ἐγκαταλείφθηκε, παρὰ τὸ ὅτι στὸ γειτονικὸ Ἰδαῖο Ἄντρο ἡ λατρεία συνεχιζόταν. Ξανακατοικήθηκε σὲ μεταγενέστερα χρόνια, ἴσως στὴν περίοδο τῆς Ἑνετοκρατίας.

47 Τμήμα κλειστοῦ ἀγγείου μὲ ἐγχάρακτο κεραμικὸ σημεῖο.

48 Γεφυρόστομο ἀγγεῖο μὲ καλαμοειδῆς μοτίβο.

Συντήρηση καὶ μελέτη μνημείων

ΛΕΧΑΙΟΝ

Ὁ κ. Παναγιώτης Βελισσαρίου συνέχισε τὴ συστηματικὴ μελέτη τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καὶ γλυπτῶν τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Λεχαίου. Μεταξὺ τῶν μελῶν ποὺ μελέτησε καὶ κατέγραψε περιλαμβάνεται τμῆμα πολύλοβης τράπεζας προσφορῶν στὴ στεφάνη τῆς ὁποίας ὑπάρχει τὸ χάραγμα + Πολυνίκου.

ΑΚΡΩΤΗΡΙ ΘΗΡΑΣ

Ὁ καθηγητὴς κ. Χρῆστος Ντούμας περιορίστηκε σὲ μελέτη καὶ συντήρηση τῶν ἀνεσκαμμένων ἀρχαίων καὶ τῶν κινητῶν εὐρημάτων. Ἡ κατασκευὴ τοῦ στεγάστρου τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς δὲν ἐπέτρεψε τὴ συνέχιση τῆς ἀνασκαφῆς (εἰκ. 49-50). Χάρης στὶς χορηγίες ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ,

49

49-50 Τὸ στέγαστρο τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ἀκρωτηρίου Θήρας.

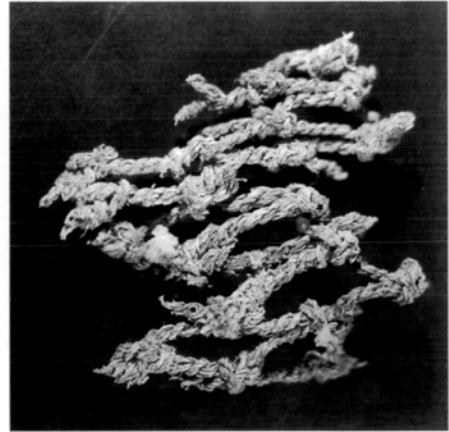
51 Ἡ τοιχογραφία τῶν σπειρῶν.

52 Μεσοκυκλαδικὰ ἀγγεῖα.

53 Χόρτινος πλοχμός, γύρω από λαβή χάλκινης πρόχου.

54 Δίχτυ.

τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ἴδρυμα Θήρας Πέτρος Μ. Νομικός, τὸ Ἴδρυμα Σαμούρκα, τὸ Ἴδρυμα Ἰω. Φ. Κωστοπούλου, τὸν φιλόταρχο κ. Φ. Ψυχράμη, ἐργασίες ἔγιναν μόνον στὰ ἐργαστήρια, ὅπου μεγάλες τοιχογραφίες ἀνασυντίθενται ἀπὸ πλῆθος θραυσμάτων (εἰκ. 51), πλήρη ἀγγεῖα μὲ πολυχρωμὴ διακόσμηση ἀπαρτίζονται ἀπὸ τὰ θραύσματά τους (εἰκ. 52) καὶ λείψανα φυτῶν διαπιστώνονται μέσα στὰ χώματα τῶν ἐπιχώσεων. Ἀναγνωρίστηκαν ὁ κέδρος τοῦ Λιβάνου, ἡ καστασιά, ἡ φλαμουριά καὶ ἡ ροδιά, ἡ ὁποία εἰκονίζεται ὡς διακοσμητικὸ μοτίβο σὲ σκεύη τῆς μεσοκυκλαδικῆς περιόδου.

Ἐργαστηριακῶς ἐπίσης κατορθώθηκε νὰ διαπιστωθεῖ ἡ ὑπαρξὴ πλοχμῶν ἀπὸ χόρτο γύρω ἀπὸ τίς λαβὲς χάλκινης πρόχου (εἰκ. 53), ὑφάσματος ἐπάνω σὲ ζυγαριά καὶ δίχτυοῦ μέσα σὲ στρώμα ἐλαφρόπετρας (εἰκ. 54).

ΖΑΚΡΟΣ Ὑπὸ τῆ διεύθυνση τοῦ λέκτορος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἐλευθερίου Πλάτωνος συνεχίστηκε ἡ συντήρησις καὶ ἡ μελέτη τῶν εὐρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς Ζάκρου.

Στὸ Μουσεῖο Ἡρακλείου, συνεχίστηκαν οἱ ἐργασίες καταγραφῆς καὶ μελέτης κεραμικοῦ ὑλικοῦ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1964, πού προέρχεται ἀπὸ τὸ μινωικὸ ἀνάκτορο καὶ τοὺς γύρω χώρους. Ἡ κεραμεικὴ πού ἐξετάσθηκε ἦταν στὸ σύνολό της ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα, ἀφοῦ περιελάμβανε καὶ ἀντιπροσωπευτικὰ κομμάτια χρονολογικῶν βαθμίδων πρωιμότερων ἐκείνης τῆς ἀκμῆς τοῦ νέου ἀνακτόρου.

Ὁλοκληρώθηκε ἡ συντήρησις τοῦ κεραμικοῦ ὑλικοῦ ἀπὸ τῆ μεγάλης Οἰκία Β τοῦ ΝΔ λόφου. Μεγάλο μέρος τοῦ ὑλικοῦ εἶχε ἤδη τύχει ἐπεξεργασίας συντήρησις στὰ ἐργαστήρια τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου, κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ οἴκο-

56 Παλαιοανακτορικό συγκρότημα.

δομήματος (1961-1963), όμως ή συστηματική καταγραφή και ή έκ νέου μελέτη του υλικού όδήγησε στην άποκατάσταση πενήντα περίπου ακόμα άγγείων, διαφόρων μεγεθών και τύπων (είκ. 55).

Στή Ζάκρο, στο άνάκτορο συνεχίσθηκαν και ολοκληρώθηκαν οι έργασίες καθαρισμού τών έρειπίων του λεγόμενου «Παλαιοανακτορικού Συγκροτήματος», με σκοπό την άρχιτεκτονική μελέτη και αποτύπωση τους. Διαπιστώθηκε ότι στην πραγματικότητα δέν υπήρχε ή σημειωμένη στο παλαιό σχέδιο είσοδος προς τό δυτικότερο δωμάτιο Β από την κατεύθυνση αυτή (είκ. 56). Διευκρινίστηκε ότι ένας έγκάρσιος στή νότια πρόσοψη του κτιρίου προχειροκτισμένος τοίχος αποτελούσε είδος περιβόλου, παρά τό γεγονός ότι ήταν θεμελιωμένος βαθιά, στο ίδιο επίπεδο με αυτό.

Δημοσιεύματα

Κατά τὸ 2004 ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία τὰ περιοδικά της, τέσσερα ἄλλα βιβλία καὶ ἔγινε ἐπανεκδόση παλαιοῦ συγγράμματος.

Τὰ περιοδικά μας εἶναι ὁ τόμος 156 τῶν *Πρακτικῶν*, ὁ ὁποῖος περιέχει τὶς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ 2001, τὸ *Ἔργον* 2003 μὲ τὴ σύντομη περιγραφὴ τῆς δράσεως τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴ χρονιὰ ἐκείνη, ἡ *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς* 2002, καθὼς καὶ τὰ τέσσερα τεύχη τοῦ *Μέντορος*, ὁ ὁποῖος διήνυσε ἤδη τὴ δέκατη ἑβδόμη χρονιὰ τῆς ἐκδόσῆς του. Στὸ τεύχος 73 τοῦ Δεκεμβρίου δημοσιεύεται σύντομα ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαιολογίας στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ ἔτη 1829-1836. Εἶναι τὰ ἑπτὰ χρόνια πὺ μεσολάβησαν ἀνάμεσα στὴν Κυβέρνηση τοῦ Καποδίστρια, ἕως τὶς 6 Ἰανουαρίου πὺ ἰδρύθηκε ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

141
2002

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΕΜΠΤΗ

ΜΑΡΙΑΣ Σ. ΜΠΡΟΥΣΚΑΡΗ

ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΝΟΤΙΩΣ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
2002

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

2001

ΑΘΗΝΑΙ 2001

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ • ΤΕΥΧΟΣ 70 • ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2004

ΤΟ ΕΡΓΟΝ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

2003

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ • ΤΕΥΧΟΣ 71 • ΙΟΥΝΙΟΣ 2004

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

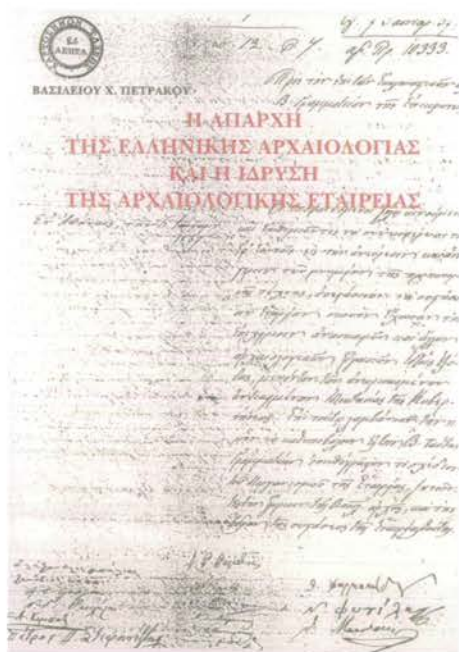
ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ - ΤΕΥΧΟΣ 72 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2004

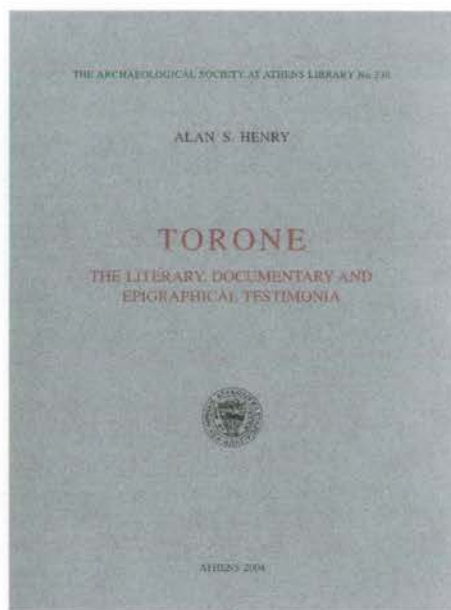
Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

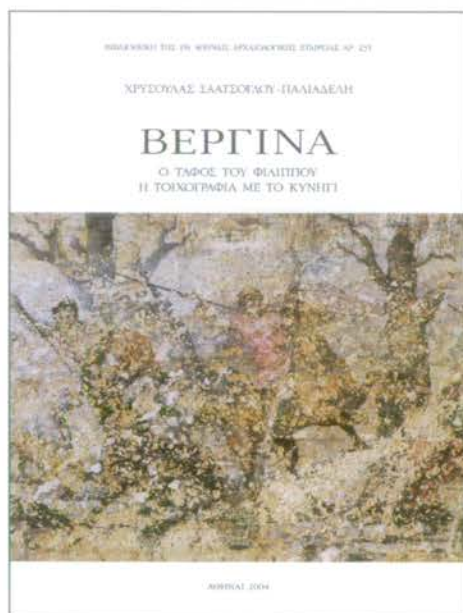

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ • ΤΕΥΧΟΣ 73 • ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2004

Στή σειρά «Βιβλιοθήκη» εκδόθηκε ἡ μονογραφία τοῦ Alan S. Henry, *Torone, The Literary, Documentary and Epigraphical Testimonia*. Εἶναι ἡ συστηματικὴ συλλογὴ ὄλων τῶν μαρτυριῶν περὶ Τορώνης, ἀρχαίων, μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων σὲ κείμενα συγγραφέων, ὅπως ἡ περίφημη περιγραφή τοῦ Θουκυδίδου στὸ τέταρτο βιβλίον τῆς ἱστορίας του, σὲ ἐπιγραφές, σὲ ἔγγραφα τῶν μοναστηριῶν τοῦ Ἱθωνοῦ. Τὸ βιβλίον χωρίζεται σὲ τρία μέρη. Τὸ πρῶτον περιέχει μαρτυρίες γιὰ τὴν ἱστορία, τὴ γεωγραφία καὶ τὴν τοπογραφία τῆς Τορώνης· τὸ δεύτερον μέρος περιέχει τὶς μαρτυρίες γιὰ τὰ χερσαῖα καὶ θαλάσσια προϊόντα τῆς Τορώνης καὶ τὸ τρίτον περιέχει ποικίλες μαρτυρίες, ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές Τορωναίων, μυθολογικὰ τῆς Τορώνης, γλωσσικὰ φαινόμενα ποὺ ἐπιχωρίαζαν στὸν τόπον καὶ μαρτυροῦνται ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς καὶ παροιμιώδεις φράσεις ποὺ ἀφοροῦν τὴν Τορῶνη.

Ο τόμος 231 τῆς «Βιβλιοθήκης» εἶναι τὸ βιβλίο τῆς καθηγήτριας Χρυσούλας Σαατσόγλου Παλιαδέλη, *Βεργίνα. Ὁ τάφος τοῦ Φιλίππου. Ἡ τοιχογραφία μὲ τὸ κυνήγι*. Ὅπως εἶναι φανερό ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου σ' αὐτὸ δημοσιεύεται ἡ τοιχογραφία ποὺ κοσμοῦσε τὴν πρόσοψη τοῦ τάφου τοῦ Φιλίππου στὴ Βεργίνα. Ἡ τοιχογραφία αὐτὴ ἀποτελεῖ ζωγραφικὴ ζωφόρο πάνω ἀπὸ τὸν δωρικὸ θριγκὸ τῆς πρόσοψης τοῦ τάφου. Καταλαμβάνει δηλαδὴ τὴ θέση τοῦ ἀετώματος, ἔχει ὕψος 1.16 μ. καὶ μῆκος 5.56 μ. Εἶναι ἡ μεγαλύτερων διαστάσεων ἀρχαία τοιχογραφία ἀπὸ ὅσες μᾶς σώζονται καὶ εἰκονίζει ἓνα κυνήγι μέσα σὲ δάσος. Κατὰ τὴ σύντομη περιγραφή τοῦ Μανόλη Ἀνδρονίκου «ἑφτά πεζοὶ καὶ τρεῖς ἵππεις, πέντε ἢ ἕξι θηράματα καὶ ἑννέα κυνηγετικὰ σκυλιὰ κινοῦνται μέσα σ' ἓνα τοπίο ποὺ δηλώνεται μὲ τέσσερα δέντρα, μιὰ ὑψηλὴ πεσσόσχημη στήλη καὶ βράχους. Ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὴ ζωγραφικὴ δημιουργία εἶναι ὑποταγμένα σὲ μιὰ σοφὰ μελετημένη ἀρχιτεκτονικὴ διάταξη».

Ἡ πρόσοψη τοῦ τάφου.

Τὸ βιβλίο τῆς κυρίας Παλιαδέλη χωρίζεται σὲ τρία μέρη: Τὸ πρῶτο περιλαμβάνει τὴν ἀρχιτεκτονικὴ περιγραφή τοῦ τάφου, καὶ τὴν τεχνικὴ ἀνάλυση τῆς τοιχογραφίας· ἀνασκαφὴ καὶ προστασία, ζωγραφικὴ ἐπιφάνεια, ὑπόστρωμα καὶ χρώματα, τεχνικὴ τοῦ ζωγραφίσματος καὶ σχεδίαση.

Στὸ δεύτερο μέρος ἐξετάζονται τὰ πραγματολογικὰ στοιχεία τῆς παράστασης, τὰ εἰκονογραφικὰ θέματα καὶ γίνονται τεχνοτροπικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴ σύνθεση, τὴ γραμμὴ καὶ τὸ χρῶμα, τὸ τοπίο, τὸ φῶς καὶ τὴ ζωγραφικὴ προοπτικὴ.

Στὸ τρίτο μέρος ἐξετάζονται ζητήματα ἐρμηνείας καὶ χρονολόγησης. Πρῶτα πρῶτα ἡ ἱστορικότητα τῆς παράστασης ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὸ εἰκονιζόμενο τοπίο, τὰ πρόσωπα ποὺ εἰκονίζονται καὶ τὸ γεγονός ποὺ εἰκονίζει ἢ ὅλη τοιχογραφία.

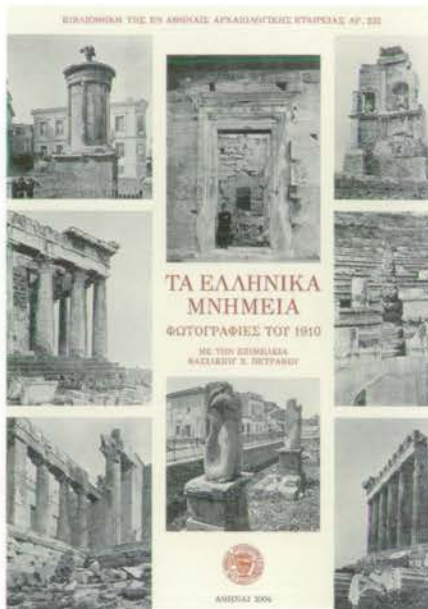
Ἡ χρονολόγησις τοῦ ἔργου ἐξετάζεται σὲ συνάρτησιν μὲ τὴν παράστασιν. Ἡ συγγραφεὺς δέχεται ὅτι ἡ τοιχογραφία δὲν ἀποτελεῖ «ἀποτέλεσμα ἐπίδρασης ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ποῦ ἐμφανίστηκε στὴ Μακεδονία μετὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ἀλέξανδρου, καὶ ἐπιχείρημα ἐπομένως γιὰ τὴ χρονολόγησιν τῆς τοιχογραφίας στὰ πρόωγα ἑλληνιστικὰ χρόνια, ἀλλὰ αὐτονόητη ἀπεικόνισις μιᾶς ἐνασχόλησιν μὲ μακρὰ παράδοσιν στὴ μακεδονικὴ κοινωνία καὶ τὴ μακεδονικὴ αὐλή, ἀπὸ τὸ τέλος τουλάχιστον τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων».

Ἡ συγγραφεὺς στὴν πολυπρόσωπην παράστασιν ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ ὕμνητικὸς ἱππέας στὸ δεξιὸ μέρος τῆς παράστασιν ποῦ ἐτοιμάζεται νὰ πλήξει λιοντάρι εἶναι ὁ νεκρὸς τοῦ τάφου, δηλαδὴ ὁ Φίλιππος, ἐνῶ ὁ ἄλλος νεαρὸς ἱππέας στὸ κέντρο τῆς παράστασιν στραμμένος πρὸς τὰ δεξιὰ ἕτοιμος καὶ αὐτός, πιο μακριὰ ὅμως, νὰ χτυπήσει τὸ λιοντάρι, εἶναι ὁ ἀναθέτης τῆς παράστασιν, δηλαδὴ ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἡ ὅλη διάταξις τῶν μορφῶν, ὁ ρόλος τους στὸ κινήγι καὶ ἡ ἐξέχουσα θέσις τῶν δύο ἱππέων ἀποτελοῦν κατὰ τὴ συγγραφεὴ «τὴ διακήρυξις τῆς νόμιμης διαδοχῆς τοῦ Ἀλέξανδρου στὸ μακεδονικὸ θρόνον». Τέλος, μὲ κάποιον δισταγμό, ἡ τοιχογραφία χρονολογεῖται στὸ 336 π.Χ.

Ἔργα ὅπως ἡ τοιχογραφία καὶ ἀρχιτεκτονήματα ὅπως ὁ τάφος τῆς μεγάλης Τούμπας τῆς Βεργίνας, ἐπειδὴ δὲν ταυτίζονται μὲ ἀναμφισβήτητες ἀποδείξεις, ὅπως θὰ ἦσαν μία ἐπιγραφή, ἀλλὰ βασιζόμεθα γιὰ τὴν ἐρμηνείαν τους καὶ τὴ χρονολόγησίν τους σὲ τεχνοτροπικὰ κριτήρια, θὰ ἀποτελοῦν ἀντικείμενα συνεχοῦς μελέτης καὶ ἐνίοτε ἀντικρουόμενων συμπερασμάτων.

Ἡ Ἑταιρεία πολὺ σύντομα θὰ θέσει σὲ κυκλοφορία ἕνα δεύτερο σημαντικὸ βιβλίον γιὰ τὸν τάφον τοῦ Φιλίππου στὸ ὁποῖον θὰ ἐξετάζεται ἡ κεραμεικὴ ποῦ βρέθηκε σ' αὐτόν.

Ὁ τόμος 232 τῆς «Βιβλιοθήκης» ἐπιγράφεται *Τὰ ἑλληνικὰ μνημεῖα. Φωτογραφίες τοῦ 1910*. Τὸ βιβλίο ἀποτελεῖ τὸν πλήρη κατάλογο τῶν 324 πρωτότυπων φωτογραφιῶν σὲ μεγάλο μέγεθος πού εἰκονίζουν ἀρχαίους τόπους καὶ μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ φωτογράφιση εἶχε γίνει τὸ 1910 ἀπὸ τὸ γερμανικὸ ἴδρυμα Messbildanstalt τοῦ Βερολίνου ἀπὸ τὴν 7 Ἀπριλίου ἕως τὴν 20 Ἰουλίου τοῦ 1910. Συντελεστὲς τῆς φωτογράφισης ἦταν ὁ φωτογράφος Carl Siele, ὁ τεχνικὸς Max Bendorf καὶ τὸ ὄλο ἔργο διηύθυνε ὁ Theodor von Lüpke.

Οἱ φωτογραφίες πού ἔλαβε τὸ γερμανικὸ ἴδρυμα ἦσαν 572 ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ 363 ἦσαν ἀρχαίων μνημείων καὶ τόπων καὶ οἱ λοιπὲς 209 μεσαιωνικῶν μνημείων. Οἱ φωτογραφίες τῶν ἀρχαίων μνημείων βρίσκονται στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, οἱ τῶν μεσαιωνικῶν στὸ μουσεῖο τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, στὸ κτίριο τῆς Παλαιᾶς Βουλῆς.

107. Αττική. Αίγινα. Ὁ ναός τῆς Ἀφαίας. Ὁ σπηός.
(33x38)

108. Αττική. Αίγινα. Ὁ ναός τῆς Ἀφαίας. Ὁ σπηός.
Ἀποψη ἀπὸ τῆ ΒΑ γωνία. (36x38)

Ἐν Αἰγίνῃ δὲ πρὸς τὸ ὄρος τοῦ Πανελληνίου Διὸς ἰοῦσαν, ἔστιν Ἀφαίας ἱερόν, ἐς ἣν καὶ Πύδαρος ἄσσημα Αἰγινήταις ἐποίησε. φασὶ δὲ οἱ Κρήτες – τοῖσι γάρ ἐστι τὰ ἐς αὐτὴν ἐπιχώρια – Καρμάνορος τοῦ καθήραντος Ἀπόλλωνα ἐπὶ φόνῳ τῷ Πύθωνος παῖδα Εὐβούλου εἶναι, Διὸς δὲ καὶ Κάρμης τῆς Εὐβούλου Βριτόμαρτι γενέσθαι· χαίρειν δὲ αὐτὴν δρόμοις τε καὶ θήραις καὶ Ἀρτέμει μάλιστα φίλην εἶναι· Μῖνω δὲ ἐρασθέντα φείγουσα ἔρριψεν αὐτὴν ἐς δίκτυα ἀφεμμένα ἐπ' ἰχθύων θήραι. ταύτην μὲν θεὸν ἐποίησεν Ἄρτεμις, σέβουσι δὲ οὐ Κρήτες μόνον ἀλλὰ καὶ Αἰγινήται, λέγοντες φαίνεσθαι ἄφισιν ἐν τῇ νήσῳ τὴν Βριτόμαρτιν. ἐπὶ κλησὶς δὲ οἱ παρά τε Αἰγινήταις ἐστὶν Ἀφαία καὶ Δίκτυννα ἐν Κρήτῃ.

Παυσ. II 30, 3

ΕΛΕΥΣΙΣ (109-112)

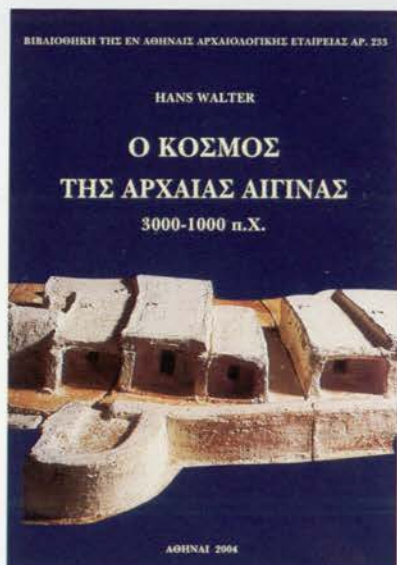
109. Αττική. Ἐλευσίς. Τὸ ἱερό τῆς Δήμητρος. Τὸ Τελεστήριον. Ἀποψη ἀπὸ Β. (70x89)

Οί 572 φωτογραφίες κατασκευάστηκαν για να εκτεθοῦν στὴ Διεθνὴ Ἐκθεση τῆς Ρώμης τοῦ 1911, ὡς συμμετοχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τὸ ὁποῖο, τότε, προτίμησε αὐτὸν τὸν τρόπο προβολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος. Μετὰ τὴ λήξη τῆς ἔκθεσης ἐπιστράφηκαν, ὅλες, στὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν εἶχαν καὶ οἱ φωτογραφίες τὶς περιπέτειές τους. Ἡ Ἐταιρεία φρόντισε νὰ τὶς συντηρήσει καὶ νὰ τὶς ἐξασφαλίσει. Τὸ ἔργο τῆς συντήρησης ἔκανε ἡ κυρία Γιούλη Ζουμπούλη ἀπὸ τὸ 1993 ἕως τὸ 1999 καὶ γι' αὐτὸ ἔχω μιλήσει καὶ στὸ παρελθόν. (Ἔργον 1999, 94-96.) Οἱ σημαντικὲς αὐτὲς μαρτυρίες κρίθηκε ὅτι δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ μένουν ἄγνωστες καὶ γι' αὐτὸ ἐκδόθηκε πλήρης κατάλογός τους στὸν ὁποῖο εἰκονίζονται καὶ οἱ 324 φωτογραφίες ποὺ βρίσκονται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, μὲ τὸν ἀριθμὸ καταλόγου καὶ τὶς διαστάσεις τους. Τὶς φωτογραφίες συνοδεύουν ἀποσπάσματα ἀπὸ ἔργα ἀρχαίων συγγραφέων στὰ ὁποῖα μνημονεύονται ἢ περιγράφονται οἱ εἰκονιζόμενοι στὶς φωτογραφίες ἀρχαῖοι τόποι καὶ μνημεῖα. Δέκα ἀπὸ τὶς φωτογραφίες εἰκονίζουν τὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ τὴν τότε, τὸ 1910, ἔκθεση τῶν ἀρχαίων.

Ἡ δημοσίευση αὐτὴ τῶν φωτογραφιῶν ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σημασία ποὺ ἔχει ὡς εἰκόνα τῶν ἀρχαίων μας μιὰ ὀρισμένη στιγμή τοῦ παρελθόντος, ἀποτελεῖ καὶ χρησιμότατη συναγωγὴ τῶν περιγραφῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ποὺ τὰ ἀφοροῦν, οἱ ὁποῖες περιγραφὲς ἀποτελοῦν τὴ βάση τῆς γνώσης τῆς ἱστορίας τους.

Ὁ τόμος ποὺ σᾶς περιέγραψα πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἀπαρχὴ ἄλλων ποὺ θὰ περιέχουν ἐπίσης σημαντικὲς ἀπεικονίσεις μνημείων ποὺ δὲν περιλαμβάνονται στὴν ἔκθεση τῆς Ρώμης.

Τὸ 2002, στὶς 19 Μαΐου, σὰς εἶχα παρουσιάσει τὴ γερμανικὴ καὶ τὴν ἀγγλικὴ ἔκδοση τοῦ ἔργου τοῦ Hans Walter, *Die Leüte von Alt-Ägina 3000-1000 v. Chr.* Σήμερα παρουσιάζεται ἡ ἐλληνικὴ μετάφραση τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, *Ὁ κόσμος τῆς ἀρχαίας Αἴγινας*, τὴν ὁποία ἔκανε μιὰ μαθήτρια τοῦ Walter, ἡ Μαριλένα Κασιμάτη. Ἡ μετάφραση εἶναι ἀναθεωρημένη μορφή ἐκείνης πὺ εἶχε ἐκδοθεῖ παλαιότερα, ὅταν ζοῦσε ὁ Hans Walter.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου, μαθητὴς τοῦ Ernst Buschor, περιγράφει τὸν προϊστορικὸ οἰκισμὸ στὴν Κολώνα τῆς Αἴγινας ὡς πραγματικὸς οὐμανιστὴς καὶ διδάσκαλος. Ἀποφεύγει τὴ σχολαστικὴ, δῆθεν ἐπιστημονικὴ, περιγραφὴ τῶν πραγμάτων καὶ μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων στὸν τόπο τῆς Κολώνας, τίς ἀσχολίες τους, τίς συνήθειές τους, τὰ σκευὴ πὺ μεταχειρίζονται, τὰ ἐπαγγέλματα πὺ ἀσκοῦσαν. Μέσα ἀπὸ τὸ βιβλίο ξεπροβάλλει ἡ προσωπικότητά τοῦ συγγραφέα, ἐξαιρετοῦ γνώστη τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ὁ ὑποκειμενικὸς τρόπος τῆς περιγραφῆς τῶν πραγμάτων ἴσως φανεῖ πα-

ράξενος σὲ ὄλους μας πού μᾶς πολιορκοῦν καθημερινὰ ἔργα τῆς ξερῆς ἀντικειμενικότητας, γεμάτα ἐπιστημονικὴ ἀλαζονεία.

Σημαντικότετος εἶναι ὁ τόμος τοῦ 2002 τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος. Περιέχει μία μόνο μελέτη πού ἐπιγράφεται *Οἱ ἀνασκαφές νοτιῶς τῆς Ἀκροπόλεως – Τὰ γλυπτά*. Συγγραφεὺς εἶναι ἡ κυρία Μαρία Μπρούσκαρη, γνωστότατη γιὰ τὰ βιβλία καὶ τίς μελέτες της πού ἀφοροῦν τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, κατὰ χώραν καὶ κινητά, καὶ μεταφράστρια τοῦ ἀξεπέραστου βιβλίου τοῦ Hamphry Payne, *Ἀρχαϊκὴ, μαρμαρίνη πλαστικὴ ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη*.

Οἱ νεώτεροι ἴσως δὲν ἀντιλαμβάνονται ἀμέσως πόσο σημαντικὸς εἶναι ὁ τόμος αὐτὸς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος γιὰ τὴ γνώση τῆς τοπογραφίας καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἡ κυρία Μπρούσκαρη δημοσιεύει σὲ σύντομη μορφή τὴν ἀνασκαφὴ πού διενήργησε ὁ Γιάννης Μηλιάδης καὶ οἱ συνεργάτες του ἀπὸ τὸ 1955 ἕως τὸ 1959 στὴ νότια κλιτὴ τῆς Ἀκροπόλεως στὸν χῶρο ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ὁδεῖο τοῦ Ἡρώδου Ἀττικοῦ. Αἰτία τῆς ἀνασκαφῆς ἦταν ἡ μετατόπιση νοτιότερα τῆς ὁδοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, ἓνα ἀπὸ τὰ τότε ἔργα τουριστικῆς ἀνάπτυξης τῆς Ἀθήνας.

Ἡ σημασία τοῦ ἔργου πού σᾶς παρουσιάζεται εἶναι προφανῆς, ἀφοῦ ἀφορᾷ ἀρχαῖα πού κεῖνται σ' ἓνα κεντρικὸ σημεῖο τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας. Καὶ εἶναι εὐτύχημα ὅτι ἡ δημοσίευση γίνεται στὶς μέρες μας, ἔστω πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς ἀνασκαφῆς, ἀπὸ συνεργάτιδα τοῦ Γιάννη Μηλιάδη, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶχε μετᾶσχει στὴν ἀνασκαφὴ καὶ δὲν εἶχε ἄμεση γνώση τῶν πραγμάτων.

Ἡ δημοσίευση χωρίζεται σὲ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο γίνεται ἀναπαράσταση τῆς μορφῆς τοῦ χώρου πρὶν ἀπὸ τίς ἀνασκαφές μὲ τὴ βοήθεια χαλκογραφῶν, λιθογραφῶν καὶ φωτογραφῶν. Ὁ τόπος εἶχε ὑποστῆι πολλές μεταβολές κατὰ τὰ μεσαιωνικὰ καὶ νεώτερα χρόνια καὶ τελευταία μεταβολὴ εἶναι ἐκείνη πού ὑπέστη τώρα, ἀπὸ τὴ λεγόμενη ἐνοποίηση τῶν ἀρχαιολογικῶν

χώρων, ή όποία ένοποίηση έξαφάνισε μέ κατάχωση και σημαντικό μέρος τής ανασκαφής.

Στό δεύτερο μέρος παρουσιάζεται ή ανασκαφή στό σύνολό της και κατά τή χρονολογική άλληλουχία τών οικοδομικών μεταβολών και έπεμβάσεων. Βοηθήματα κατά τή σύνταξη του μέρους αυτού ή συγγραφεύς είχε τά σχέδια πού είχε έκπονήσει και τίς φωτογραφίες πού είχε λάβει ό Ίωάννης Τραυλός, συνεργάτης όλων τών αρχαιολόγων και ανασκαφέων τών Αθηνών, τά ήμερολόγια τής ανασκαφής και τίς σχεδιαστικές άποτυπώσεις τών έρειπίων πού είχαν τότε βρεθεί.

Έκ τών πραγμάτων ή δημοσίευση δέν είναι δυνατόν νά είναι εξαντλητική, κάτι πού μόνο ό ανασκαφεύς μπορεί νά κάνει. Άποτελεί όμως τήν πρώτη, και πιστεύω ότι θα είναι και ή μόνη, συνολική παρουσίαση τών άποτελεσμάτων τής ανασκαφής μέ τήν όποία γίνεται γνωστή έπιστημονικώς ή δραστηριότητα τών αρχαίων στήν περιοχή, άπό τά νεολιθικά χρόνια έως τήν Τουρκοκρατία. Οί κατοικίες καθ' όλη τή μακρότατη αυτή περίοδο, τά πηγάδια, οί δρόμοι και κυρίως, ένα σημαντικό υπαίθριο ιερό πού δέν μαρτυρείται άπό τίς φιλολογικές πηγές, άφιερωμένο στή Νύμφη του γάμου, του όποιου ιεροῦ σώθηκε όμως μαρμάρινος όρος του τέλους του 5ου π.Χ. αϊ. μέ τήν έπιγραφή ή όρος ή ιερό Νύμφης. Στήν ανασκαφή βρέθηκαν άκόμη ένα μέρος του ύδραγωγείου πού κατασκεύασε ό Πεισίστρατος για τήν Αθήνα, δεξαμενές, άγωγοί ύδρεύσεως και άλλοι. Όλα περιγράφονται και γίνονται προσιτά στους μελετητές.

Άνάμεσα στα έρείπια πού ανασκάφηκαν δύο μεγάλα κτίρια τών μεταγενεστέρων ρωμαϊκών χρόνων προκαλούν τήν προσοχή. Το ένα τó όποιο έφερε και ψηφιδωτά δάπεδα, ταυτίστηκε μέ τή νεοπλατωνική σχολή τών Αθηνών, πού ίδρυσε ό Πλούταρχος ό Αθηναίος, μέ βοηθό τόν μαθητή του και διάδοχο Συριανό άπό τήν Αλεξάνδρεια. Μαθητής και τών δύο

ἦταν ὁ Πρόκλος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη (± 410-484 μ.Χ.), νεοπλατωνικός φιλόσοφος καὶ μαθηματικός, διάσημος γιὰ τὴν πολυμάθεια, τὴ συστηματικὴ σκέψη, τὴ διαλεκτικὴ τοῦ ἰκανότητά καὶ τὴ διδακτικὴ καὶ συγγραφικὴ δράση. Τὸ κτίριο αὐτὸ λοιπὸν μὲ τὰ ψηφιδωτὰ δάπεδα θεωρεῖται ὡς τὸ «σπίτι τοῦ Πρόκλου», πού μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Μαρίνο ἀπὸ τὴ Σαμάρεια, διευθυντὴ τῆς νεοπλατωνικῆς σχολῆς. Ὁ Μαρίνος εἶχε γράψει βιογραφία τοῦ Πρόκλου καὶ σ' αὐτὴν κάνει λόγο γιὰ τὸ σπίτι στὸ ὁποῖο κατοικοῦσε ὁ Πρόκλος. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴ μορφή τοῦ οἰκοδομήματος καὶ τὰ εὐρήματα αὐτὸ ταυτίζεται μὲ τὸ περιγραφόμενον ἀπὸ τὸν Μαρίνο ἀπὸ τὴ Σαμάρεια σπίτι τοῦ φιλοσόφου Πρόκλου. Τὸ σπίτι τοῦ Πρόκλου ὁμως δὲν εἶναι πλέον θεατό. Καταχώθηκε ἀπὸ τὴν ἐνοποίηση τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων.

Στὸ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου δημοσιεύονται τὰ γλυπτὰ πού βρέθηκαν στὴν ἀνασκαφὴ τοῦ 1955-1959. Γλυπτὰ ἀπὸ μικρὰ ἱερὰ ἢ ἀπὸ ἐργαστήρια γλυπτικῆς τῆς περιοχῆς καθὼς εἶναι ἡμέτερα. Κάποια ἀπὸ τὰ γλυπτὰ, καθὼς καὶ τμῆμα ἰωνικοῦ κιονοκράνου, προέρχονται ἀπὸ τὸν διάκοσμο τοῦ Ὁδείου τοῦ Ἡρώδου Ἀττικοῦ. Ἄλλα βρέθηκαν στὴν οἰκία τοῦ Πρόκλου ὅπου εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ σὲ δεύτερη χρῆση.

Πέρασαν πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ σαράντα πέντε ἀπὸ τὴ λήξῃ τῆς. Ἡ δημοσίευσή τῆς κυρίας Μπρούσκαρη θὰ βοηθήσει τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ τοὺς ἱστορικούς στὶς μελέτες τους. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦταν νὰ μᾶς ἔδιναν καὶ οἱ ἀνασκαφεῖς πού περισώζονται τὴ δική τους εἰκόνα.

Τέλος, ἐπανεκδόθηκε φωτομηχανικῶς τὸ κλασικὸ βιβλίον γιὰ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Ἀναστασίου Ὁρλάνδου, *Τὰ Ὑλικά Δομῆς τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων*, κατὰ τοὺς συγγραφεῖς, τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ μνημεῖα.

Μορφωτική Δράση

Ἡ Σχολή Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης λειτούργησε γιὰ δέκατη πέμπτη χρονιά, ἀπὸ 3 Νοεμβρίου 2004 μέχρι 23 Μαρτίου 2005. Ἐγίναν 15 δίωρα μαθήματα μὲ θέμα τὴν ἀρχαιολογία τῆς Μακεδονίας. Στὸ πρόγραμμα περιλήφθηκε μόνον ἡ ἀρχαιολογία τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Μακεδονίας. Τὰ μαθήματα ποὺ διδάχτηκαν ἦσαν: Προϊστορικὴ Μακεδονία (Στέλιος Ἀνδρέου), Ὁ πρῶτος ἀποικισμὸς τῆς Μακεδονίας (Μιχάλης Τιβέριος), Πέλλα I (Μαρία Λιλιμπάκη Ἀκαμάτη), Πέλλα II (Γιάννης Ἀκαμάτης), Βεργίνα I (Χρυσούλα Παλιαδέλη), Βεργίνα II (Στέλλα Δρούγου), Δίον (Δημήτριος Παντερμαλῆς), Οἰκισμοὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου πρὶν ἀπὸ τὴν ἰδρύση τῆς Θεσσαλονίκης (Μιχάλης Τιβέριος), Ἑλληνιστικὴ καὶ ρωμαϊκὴ Θεσσαλονίκη (Θεοδοσία Στεφανίδου Τιβερίου), Τὸ δυτικὸ νεκροταφεῖο τοῦ Ἀρχοντικοῦ Πέλλας (Ἀναστασία Χρυσοστόμου), Μακεδονικοὶ τάφοι Πέλλας (Παῦλος Χρυσοστόμου), Πύδνα (Μάνθος Μπέσιος), Αἰανή (Γεωργία Καραμήτρου Μεντεσίδου), Οἱ μακεδονικοὶ τάφοι στὴν περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης (Μαρία Τσιμπίδου), Πέτρες (Πολυξένη Βελένη).

Οἱ ὁμιλητές, ὅλοι καθηγητές τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, δὲν ἔκαναν ἐγκύκλια μαθήματα ἀρχαιολογίας ἀλλὰ συστηματικὴ παρουσίαση ἀνασκαφῶν ποὺ ἔγιναν κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 20οῦ αἰ. στὴ Μακεδονία, ἢ ἐντελῶς νέων ἀνασκαφῶν ποὺ παρουσιάστηκαν γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἀθήνα. Δὲν πρόκειται γιὰ πανεπιστημιακοῦ τύπου ἢ ἐπιπέδου μαθήματα κατὰ τὰ ὁποῖα διδάσκονται τὰ γενικὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστήμης ἀλλὰ περὶ συστηματικῆς ἔκθεσης σὲ λεπτομέρειες τῆς ἀρχαιολογίας μιᾶς γεωγραφικῆς σημαντικῆς περιοχῆς, τῆς ὁποίας ὁ ἀφθονος μνημειακὸς πλοῦτος ἀποκαλύπτεται σὲ ρυθμὸ ἔντονο τὰ τελευταῖα χρόνια.

Τὸν ἴδιο σκοπὸ, τῆς παρουσίας νέων πραγμάτων τῆς ἀρχαιολογίας, ἐξυπηρετοῦν καὶ οἱ μεμονωμένες ὁμιλίες, ὅπως ἐκείνη ποὺ ἔδωσε ὁ Χρῆστος Μπουλώτης στὶς 27 Φεβρουαρίου 2004 μὲ θέμα *Κουκονήσι: ἓνα δισχιλιστὲς ἀνθηρὸ λιμάνι καὶ τὸ προϊστορικὸ πρόσωπο τῆς Λήμνου*.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐνίσχυσε οἰκονομικῶς τὸ 2004 τὸ *Lexicon of Greek Proper Names* ποὺ ἐκδίδεται στὴν Ὄξφορδῃ ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ ἐπιτίμου Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου καὶ ξένου ἐταίρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Peter M. Fraser. Τοῦ πολύτιμου αὐτοῦ λεξικοῦ ἔχουν ἐκδοθεῖ ἕως τώρα οἱ τόμοι I (*The Aegean Islands, Cyprus, Cyrenaica*), II (*Attica*), III A (*The Peloponnese, Western Greece, Sicily and Magna Graecia*), III B (*Central Greece: From the Megarid to Thessaly*). Ὑπὸ ἔκδοσιν εἶναι οἱ τόμοι ποὺ θὰ περιέχουν τὰ ὀνόματα ἀπὸ τὸν λοιπὸ ἑλληνικὸ κόσμον.

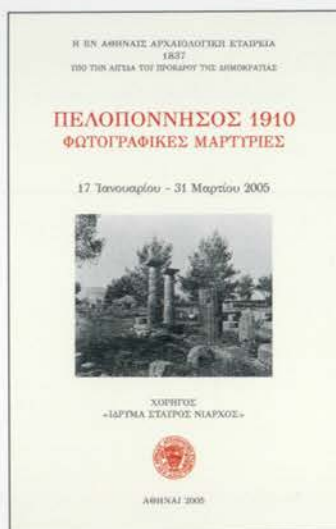
Ἡ Ἑταιρεία ἐνίσχυσε ἐπίσης οἰκονομικῶς τὴν Ἑταιρεία Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν τῆς ὁποίας ἡ ἐπιστημονικὴ δράση ἔχει ἀπὸ μακροῦ ἀναγνωρισθεῖ καὶ τιμηθεῖ.

᾽Εκθεση φωτογραφιῶν

Στις 17 Ἰανουαρίου 2005 ἐγκαινιάσθηκε ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας κύριο Κωνσταντῖνο Στεφανόπουλο ἐκθεση φωτογραφιῶν μὲ τίτλο «Πελοπόννησος 1910. Φωτογραφικὲς Μαρτυρίες». Ἐκτέθηκαν 60 φωτογραφίες μνημείων τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ εἶχαν σταλεῖ στὴ Διεθνή ᾽Εκθεση τῆς Ρώμης τοῦ 1911, ποὺ εἰκονίζουσι Κόρινθο καὶ Ἀκροκόρινθο, Λέχαιο, ᾽Αργος, Ἐπίδαυρο, Μεσσήνη, Μυκῆνες, Τίρυνθα, Ὀλυμπία, Τεγέα. Ἐκδόθηκε εἰδικὸς κατάλογος ὅλων τῶν φωτογραφιῶν τοῦ 1910 καὶ κατάλογος τῆς ἐκθεσης.

Ἡ ἐκθεση ἔγινε στὴ νέα αἴθουσα τοῦ μεγάρου μας ποὺ διαμορφώθηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτονες κυρίου Βασίλη καὶ Δημήτρη Σγούτα. Τὴ δαπάνη τῆς διαμόρφωσης ἐκάλυψε πλήρως τὸ Ἴδρυμα «Σταῦρος Σ. Νιάρχος».

Τὴν ἐκθεση τῶν φωτογραφιῶν ἐπιμελήθηκε ἡ τεχνοκριτικὸς κυρία ᾽Εφη Ἀνδρεάδη.

Ο κατάλογος τῆς ἐκθεσης.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνος Στεφανόπουλος, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας κ. Ἐπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος καὶ ὁ Γεν. Γραμματέας τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας κ. Βασίλειος Πετράκος στὰ ἐγκαίνια τῆς φωτογραφικῆς ἐκθεσης.

Βράβευση τῆς Ἑταιρείας

Στις 13 Δεκεμβρίου, σὲ τελετὴ πού ἔγινε στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο, ἡ Δήμαρχος Ἀθηναίων κυρία Ντόρα Μπακογιάννη ἀπένευμε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ὅπως καὶ σὲ ἄλλα ἰδρύματα τῶν Ἀθηνῶν, μετάλλιο γιὰ τὴ δράση τῆς καὶ τὴ συμβολὴ τῆς στὴν ἀποκάλυψη, διάσωση καὶ μελέτη τῶν ἐλληνικῶν μνημείων κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα. Τὸ μετάλλιο παρέλαβε ὁ Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἐπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος.

Τὸ νέο μέγαρο τῆς Ἑταιρείας

Ἀποπερατώθηκε πλήρως καὶ βρίσκεται σὲ χρῆση τὸ νέο μέγαρο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐπὶ τῆς λεωφόρου Συγγροῦ. Τὸ μέγαρο ἔχει ἕξι ὀρόφους καὶ δύο ὑπόγεια, χώρους στάθμευσης αὐτοκινήτων καὶ δύο μεγάλα καταστήματα.

Τὸ ξεχασμένο «Ἀθήνα 2004».

Ἡ γέφυρα τοῦ Ρίο, ἐκπλήρωση ὀνείρου γενεῶν, ἡ μεγάλη προσφορά τοῦ 2004.

Ἐπίλογος

Ὅπως εἶπα στήν ἀρχή τοῦ λόγου μου, οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες ὑπῆρξαν τὸ σημαντικότερο ἀρχαιολογικὸ γεγονός τοῦ 2004, γιὰ δύο λόγους: γιὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ εἶχαν στὰ ἀρχαῖα τοῦ τόπου καὶ γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν μνημείων ποὺ δημιούργησαν, μὲ τίς τελετὲς ἑναρξῆς καὶ λήξης τῶν Ἀγῶνων.

Δὲν ἔχω τὴν αὐταπάτη ὅτι οἱ ἀπόψεις ποὺ θὰ ἐκθέσω εἶναι παραδεκτές, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους. Ὁ ἀρχαῖος κόσμος βρίσκεται, χρονικῶς, πολὺ μακριὰ μας καὶ ἡ εἰκόνα του σήμερα εἶναι ἀλλοιωμένη. Ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διαμαρτύρονται γιὰ ὅσα ψευδῆ γράφονται σὲ βιβλία ἢ προβάλλονται σὲ κινηματογραφικὲς ταινίες, λατρεύουν μιὰ πλαστή, ἰδανικὴ γι' αὐτοὺς ἀρχαιότητα. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔχει καὶ αὐτὴ σχηματίσει εἰκόνα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· εἶναι ἡ πραγματικὴ, ἐκείνη ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἐπιστήμη, μὲ τὴν ἔρευνα καὶ τὴ μελέτη. Οὔτε ἀσχημότερη ἀλλὰ οὔτε καὶ ὠραιότερη ἀπὸ ὅσο ὑπῆρξε.

Ἡ ἐπίδραση τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων στὰ ἀρχαῖα ἐκδηλώθηκε πρῶτα μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀναγκαστικῶν καὶ ἐσπευσμένων ἀνασκαφῶν ποὺ ἔγιναν σὲ τόπους τῆς Ἀττικῆς γιὰ τὴν κατασκευὴ ἀθλητικῶν ἐγκαταστάσεων. Δύο ἀπὸ αὐτές, τὸ λεμβοδρόμιο καὶ τὸ ἵπποδρόμιο, ἔγιναν σὲ τόπους ἱστορικοὺς καὶ ἀρχαιολογικοὺς. Τὸ μέγεθος τῶν ἐγκαταστάσεων αὐτῶν καὶ τῶν παραρτημάτων τους ἐξαφάνισαν διὰ παντὸς δύο ἱστορικοὺς καὶ ἀρχαιολογικοὺς χώρους τῆς Ἀττικῆς, τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος, ποὺ μετονομάστηκε σὲ Σχινιά, καὶ τὴ Μερέντα. Μικρότερης ἔκτασης ἀλλοιώσεις ἔγιναν μὲ τις ἐπίσης ἐσπευσμένες, σὲ γνωστὲς καὶ σημαντικὲς ἀνασκαφές τῆς Ἑταιρείας, κατασκευὲς μὴ ἀναγκαίων στεγάστρων, ἐννοῶ τις ἀνασκαφές στὸ Τσέπι καὶ στὸν Βρανᾶ τοῦ Μαραθῶνος.

Ἡ νέα πρόσοψη τοῦ Μουσείου τῶν Δελφῶν.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες ὑπῆρξαν ἡ αἰτία ἀναμόρφωσης καὶ ἀναδιάταξης μεγάλων μουσείων: Τὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο ἀνακαινίστηκε πλήρως καὶ πολλὰ τμήματα τῆς ἐκθεσης εἶναι νέα καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν ἐκθεση τῆς δεκαετίας τοῦ '50 καὶ τοῦ '60. Ἡ Ὀλυμπία ἀπέκτησε περισσότερα μουσεῖα. Τὸ κύριο, τὸ ἀρχαιολογικόν, ἔργο τοῦ Πατρόκλου Καραντινοῦ, ἀνακαινίστηκε ἐντελῶς. Τὸ παλαιὸ μουσεῖο, ἔργο τοῦ W. Dörpfeld καὶ τοῦ F. Adler ἀποκαταστάθηκε κτιριακῶς καὶ λειτουργεῖ ὡς μουσεῖο τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων. Τρίτο μουσεῖο στὴν Ὀλυμπία εἶναι ἐκεῖνο τῆς ἱστορίας τῶν ἀνασκαφῶν τῆς. Νέο μουσεῖο στὴν περιοχὴ ποὺ ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ στὴ Γαστούνη, εἶναι τὸ μουσεῖο τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἡλιδος, στίς ὁποῖες εἶχε συμβάλει ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.

Ριζικὰ τροποποιήθηκε καὶ ἐπεκτάθηκε τὸ μουσεῖο τῶν Δελφῶν, ἀπέκτησε νέα ὄψη, νέες αἴθουσες καὶ νέα ἐκθεση. Ὅπως γνωρίζετε, τὸ πρῶτο μουσεῖο τῶν Δελφῶν εἶχε κτισθεῖ μὲ δαπάνες τοῦ Ἀνδρέα Συγγροῦ. Τροποποιήθηκε στὸν μεσοπόλεμο καὶ ἐπεκτάθηκε στὴ δεκαετία τοῦ '50 ἀπὸ τὸν Πάτροκλο Καραντινό. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἐπεκτάθηκε καὶ πάλι ἀλλὰ καὶ ἄλλαξε πλήρως ἐξωτερικῶς. Ἀναγκαστικὰ ἄλλαξε σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ ἡ ἐκθεση καὶ ὁ τρόπος παρουσίας τῶν ἀρχαίων ποὺ ἦταν ἔργο τῆς Ἰωάννας Κωνσταντίνου.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα μουσεῖα ἀνακαινίστηκαν: τὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν, τὸ μουσεῖο τοῦ Κεραμεικοῦ, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Βόλου καὶ νέα μουσεῖα ἰδρύθηκαν στὴν Ἀμφίσσα καὶ στὴν Κηφισιά. Στὸ μουσεῖο τοῦ Μαραθῶνος ἡ Ὀλυμπιακὴ ἀλλαγὴ εἶναι περισσότερο αἰσθητή. Ἡ γνωστὴ ἐκθεση τῶν ἀρχαίων ποὺ περιεῖχε ἄλλαξε πλήρως. Ἡ τάξη καὶ ἡ θέσις τῶν ἐκθεμάτων εἶναι νέα καὶ ἐπὶ πλέον, τοῦ κτιρίου ποὺ φωτιζόταν μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, κλείστηκαν ὅλα τὰ ἀνοίγματα καὶ φωτίζεται μόνο μὲ τὸ φῶς τοῦ ἠλεκτρικοῦ ποὺ δὲν ἀρμόζει στὰ

Τὰ νέα στέγαστρα στὸ Τσέπι (ἄνω) καὶ στὸν Βρανᾶ (κάτω) τοῦ Μαραθῶνος.

Τὸ ἄνω μέρος τοῦ κίονος καὶ τὸ κιονόκρανο τοῦ σύγχρονου τροπαίου τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος (490 π.Χ. - 2004 μ.Χ.).

ἀγάλματα, πού κι αὐτὰ τὰ ἔλουζε στήν ἀρχική τους θέση ὁ ἥλιος. Τίς ἐπιτύμβιες στήλες, τὸ τόξο τῆς πύλης τοῦ ἀγροκλήματος τοῦ Ἡρώδου Ἀττικοῦ, τὸ γνήσιο τρόπαιο τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τὰ βλέπουμε μέσα σὲ περιβάλλον πολεμικοῦ καταφυγίου;

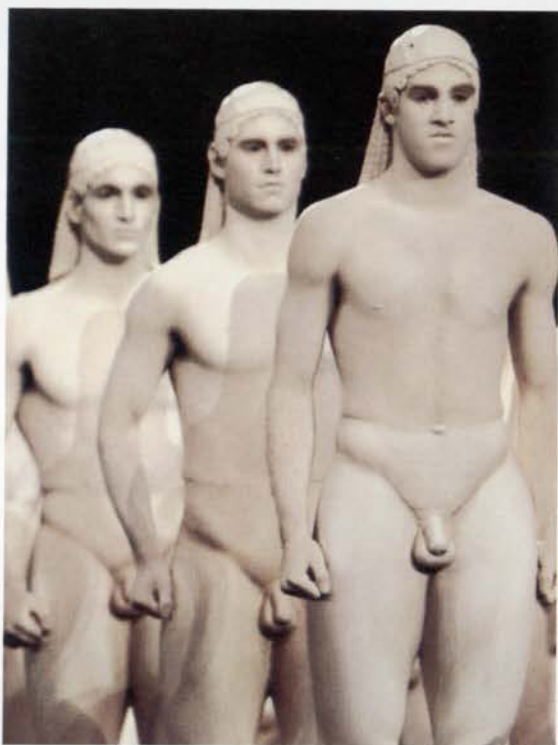
Ἡ εἰκόνα τῆς ἀρχαιότητας πού παρουσιάστηκε κατὰ τίς τελετές ἔναρξης καὶ λήξης τῶν Ἀγώνων δὲν εἶχε καμία σχέση μὲ τὴν ἀρχαία πραγματικότητα. Εἶδαμε εἰκόνες ἐντυπωσιακές πού δὲν ἀνακαλοῦσαν τὴν ἀρχαιότητα τὴν ὁποία μὲ πολλή ἐλευθερία εἰκόνιζαν. Οἱ γαλάζιες κυρίες μὲ τὸ ἀπόμακρο ὕφος

δέν ταιριάζουν ούτε στις κυρίες τῆς Κνωσοῦ πού μετέχουν σέ μιὰ ζωηρή κοσμική στιγμή ούτε στό ἐνδυματολογικό πρότυπό τους ἀπό τή Θήρα. Ὁ νεαρός ψαράς ἀπό τὸ Ἄκρωτήρι τῆς Σαντορίνης, εὔρημα τοῦ Σπυρίδωνος Μαρινάτου, λεπτὸς καὶ χαρούμενος ἀπὸ τὴ συγκομιδὴ του, ἀπέκτησε καὶ βάρος καὶ ἀπορημένη ἔκφραση.

Ὁ πρίγκιπας μὲ τὰ κρίνα, πού τὸν γνωρίζαμε ἀπὸ τὰ μαθητικά μας χρόνια σὰν εὐγενὴ τῆς Ἀναγεννήσεως, ἄλλαξε στάση καὶ ὕφος. Εἶναι μάλλον ἐπιθετικὸς καὶ πολὺ βέβαιος γιὰ τὸν ἑαυτό του.

Ἡ σφίγγα μὲ τὰ κοντὰ μαλλιά εἶναι ἐκείνη πού ἔθεσε τὸ αἶνιγμα στὸν Οἰδίποδα, ἐκεῖ στὸ τρίστρατο πού συναντήθηκαν, μετὰ τὸν φόνο τοῦ Λαῖου. Ὁ βαρυφορτωμένος μὲ ἄμφια ἀρχάγγελος, στρατηγὸς τῶν οὐρανίων δυνάμεων, εἶναι γεμάτος ἀμφιβολίες καὶ κούραση, καὶ προσπαθεῖ νὰ καταλάβει πού βρίσκεται. Κοντά του ἓνα πλῆθος ἀμήχανοι κούροι, χωρὶς τὸ χαμόγελο, πού ὅλοι περιμέναμε νὰ τοὺς χαρακτηρίζει.

Εικονική, με τή σύγχρονη ἔννοια τῆς λέξης, δηλαδή ὄχι πραγματική, εἶναι καί ἡ Ἀκρόπολη μέ τὰ μνημεῖα τῆς πού βλέπουμε. Πρόκειται γιά γιγάντια φωτογραφία πού καλύπτει τήν προσφυγική πολυκατοικία, μετά τὸ νοσοκομεῖο «Ἅγιος Σάββας», στή λεωφόρο Ἀλεξάνδρας. Ἡ πολυκατοικία ἐπρόκειτο νά γκρεμιστεῖ πρὶν ἀπὸ τοὺς Ἀγῶνες ὡς συμβολή στήν καλύτερη ἐμφάνιση τῆς Ἀθήνας. Οἱ ἔντονες ἀντιδράσεις πολλῶν ἐμπόδισαν τὸ γκρέμισμα. Προκρίθηκε λοιπὸν ἡ κάλυψή τῆς κατὰ τήν ἀγωνιστική περίοδο.

Τελευταία ολυμπιακή αναπαράσταση είναι η θεατρική απόδοση ενός ποιήματος. Ο σκηνοθέτης μετά την αρχαιότητα και το Βυζάντιο έφτασε και ως εμάς και θέλησε να ερμηνεύσει ένα ποίημα του Σεφέρη δημοσιευμένο το 1935 στη συλλογή *Μυθιστόρημα*. Με τους στίχους

*Εύπνησα μέ τό μαρμάρινο τούτο κεφάλι στά χέρια
πού μου έξαντλει τούς άγκῶνες καί δέν ξέρω πού νά
τ' άκουμπήσω*

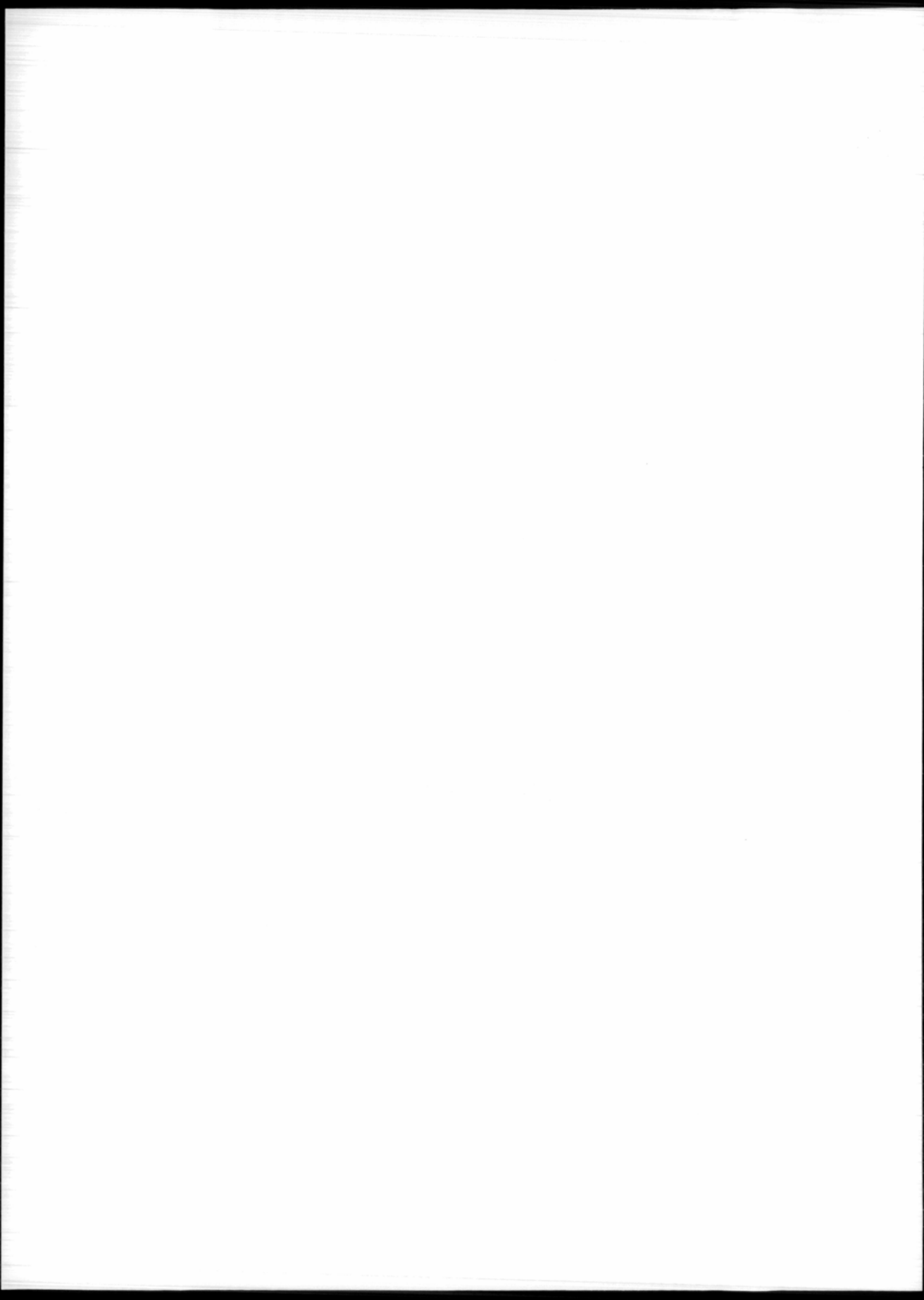
πού ακούγονταν κατά την τελετή και συνόδευαν τη ζωντανή εικόνα της ηθοποιού, ο ποιητής ύπονουσε το πνευματικό βάρος του ελληνικού παρελθόντος που τον πίεζε, που τον συνέθλιβε, καθώς το κρατούσε. Αποτελούσε για τον Σεφέρη ένα πρόβλημα που έπρεπε να το λύσει μόνος του. Δεν του έστρεφε περιφρονητικά τὰ νῶτα.

Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως δὲν παύουν νὰ ἀποτελοῦν πραγματικότητα καὶ σήμερα ὅταν εἶναι γνήσιοι, ὅπως τὸ κεφάλι τοῦ ἀρχαίου ἀλόγου πὸ ἀπέκτησε τὸ Μουσεῖο τοῦ Λούβρου τὸν περασμένο Ὀκτώβριο. Εὕρημα πολὺ παλαιό, ἀποτελοῦσε μέρος τῆς συλλογῆς τοῦ Felix-Bienaimé Feuardent (1819-1907), κρυμμένο σὲ κάποιο ἀρχοντικό καὶ ἀπρόσιτο ἀκόμη καὶ στοὺς ἀρχαιολόγους. Ὄταν, τὸ 2004, ἐκτέθηκε σὲ δημόσιο πλειστηριασμό, τὸ Γαλλικὸ Κράτος τὸ κήρυξε «ἐθνικὸ θησαυρό», ἀπαγόρευσε τὴν ἐξαγωγή του ἀπὸ τὴ χώρα καὶ τὸ ἀγόρασε στὴν τιμὴ πὸ ἔδωσε ὁ τελευταῖος πλειοδότης, περίπου 2,5 ἑκατ. εὐρώ.

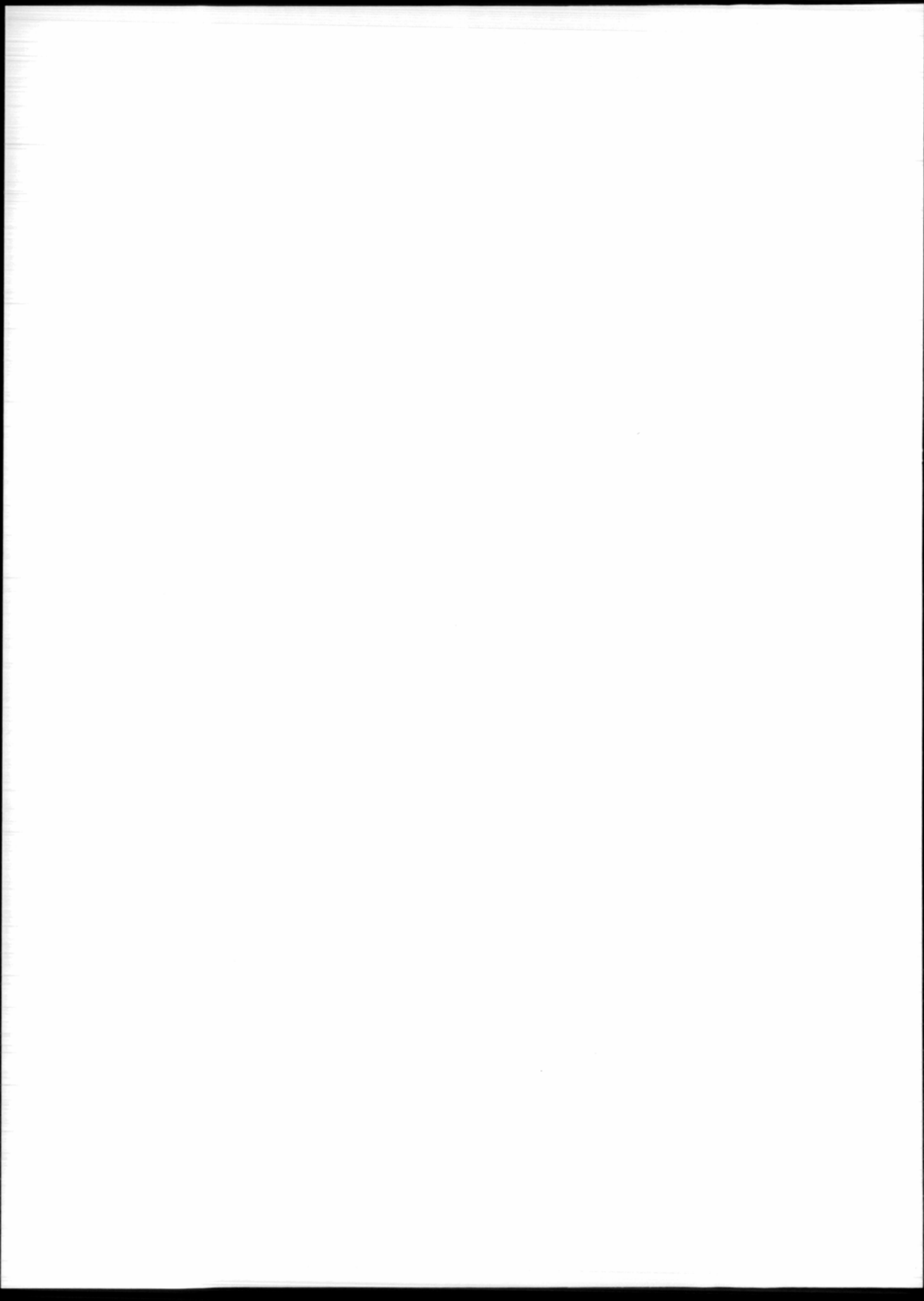

Τὸ ἔργο λέγεται ὅτι βρέθηκε στὴν Ἀττική, ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἡ ἔξοδός του στὸ φῶς ἀποτελεῖ μιὰ μεγάλη προσφορά τοῦ 2004 πρὸς ἐμᾶς, προσφορά πὺ θὰ μᾶς χαροποιεῖ ὅσο ζοῦμε.

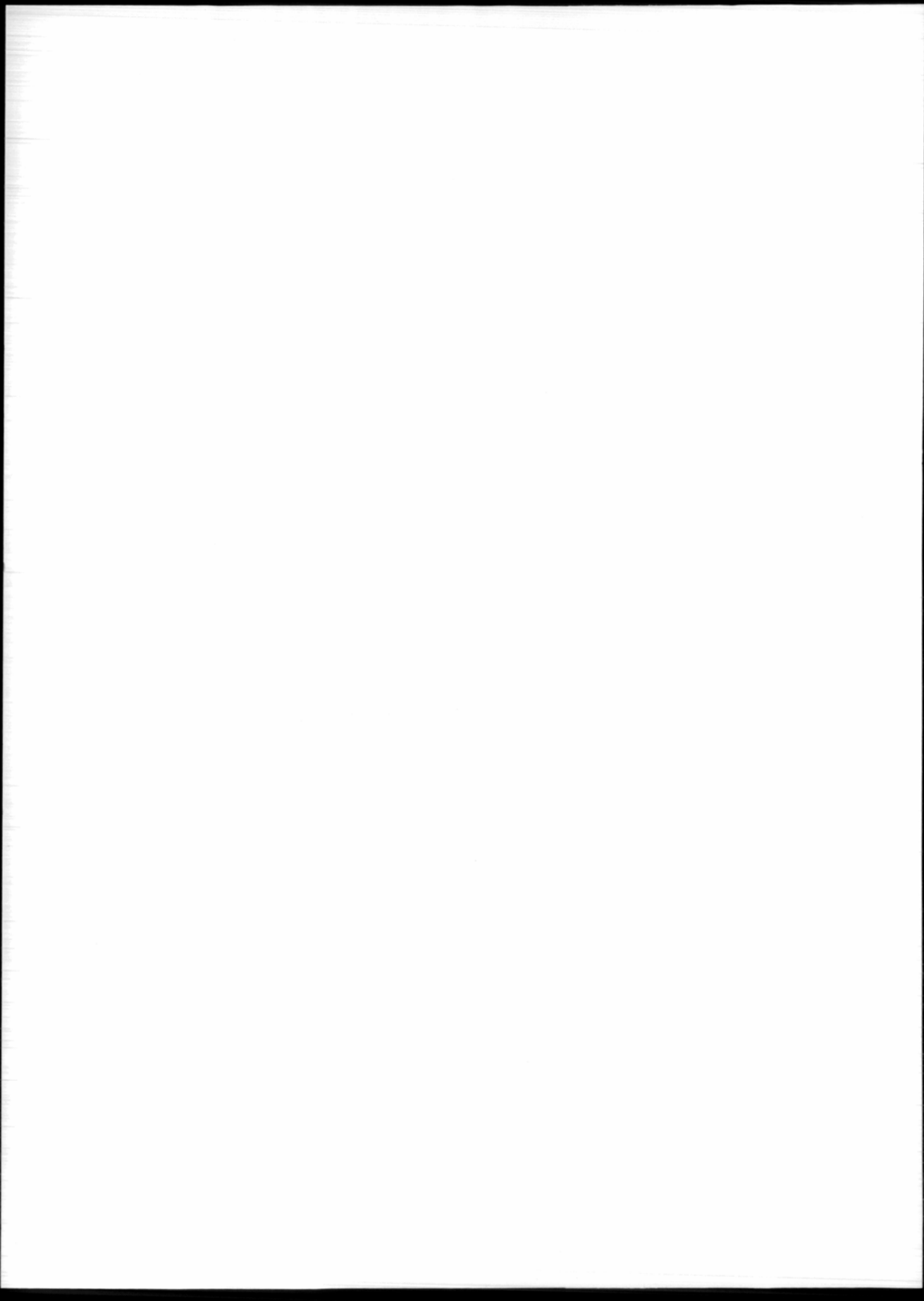
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

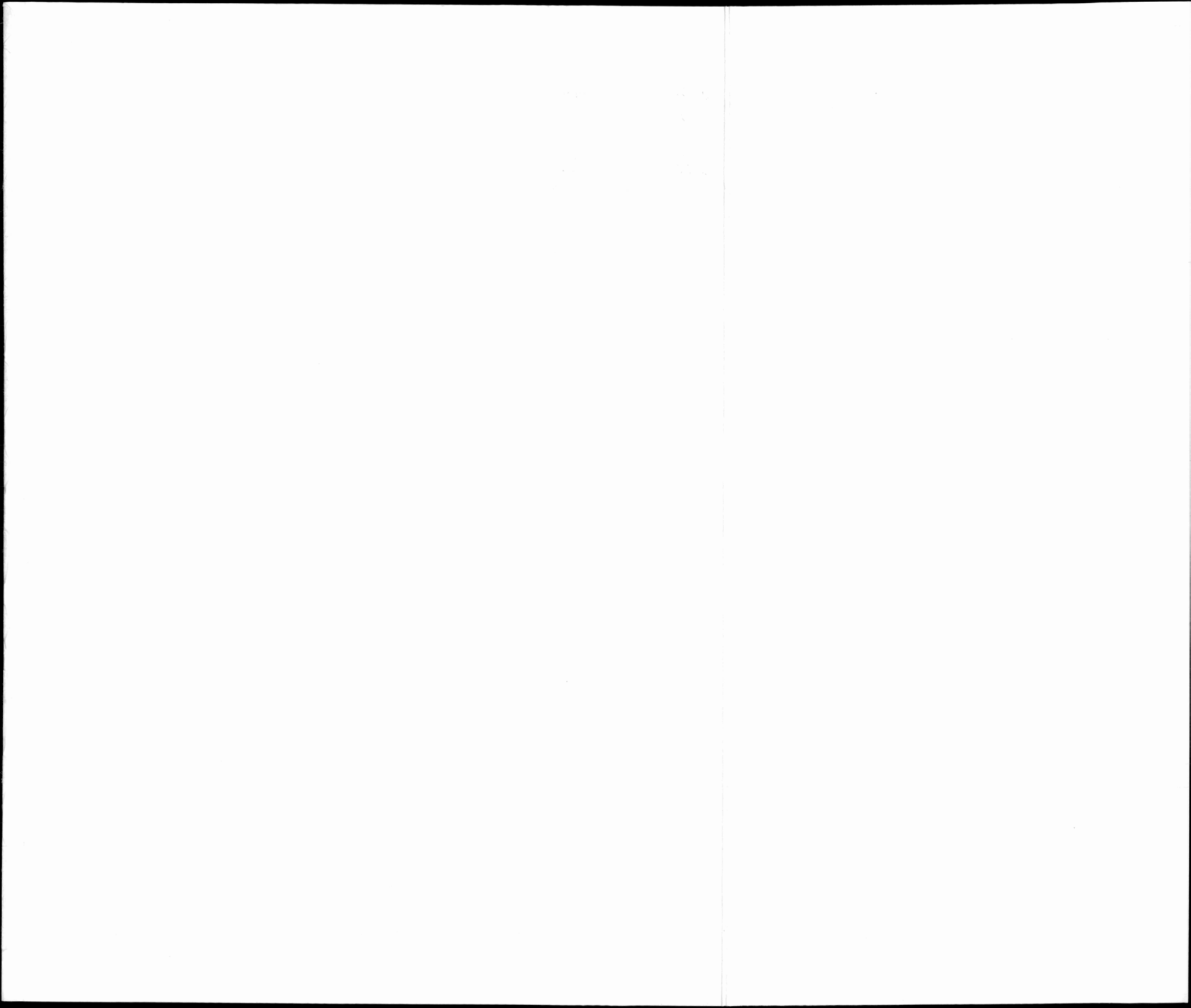
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	7
ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ	13
1. Μαραθών. Τσέπι	13
2. Σκάλα Ὠρωποῦ	15
3. Μυκῆνες	17
4. Μεσσήνη	24
5. Ἴκλαινα Μεσσηνίας	32
6. Φιλιππιάς	34
7. Δωδώνη	38
8. Μινώα Ἀμοργοῦ	45
9. Ζώμινθος	48
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	54
Λέχαιον	54
Ἀκρωτήρι Θήρας	54
Ζάκρος	58
ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ	60
ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ	74
ΕΚΘΕΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ	76
ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	78
ΤΟ ΝΕΟ ΜΕΓΑΡΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	79
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	81

ΤΟ ΕΡΓΟΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ 2004
ΑΡ. ΤΟΜΟΥ 51
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ ΤΟΥ 2005
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
«ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΑΝΤΩΝΗΣ ΕΥΑΓΓ. ΜΠΟΥΛΟΥΚΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.»
ΛΕΟΝΤΙΟΥ 9 - ΑΘΗΝΑ
ΜΕ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΙΚΟΝΩΝ
ΕΦΗΣ ΑΧΛΑΔΗ
ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΓΧΡΩΜΩΝ
ΤΟΣΟ Ο.Ε.
ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΕΥ. ΑΝΔΡΟΒΙΚ
Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΗΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΗ

Περιοδικά

- Αρχαιολογική Έφημερίς 2003 (τόμ. 142).
- Αρχαιολογική Έφημερίς 2004 (τόμ. 143).
 - Πρακτικά τῆς ἐν Ἀθήναις Αρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 2003 (τόμ. 158).
 - Ο ΜΕΝΤΩΡ, τόμος 18, 2005.

«Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Αρχαιολογικῆς Ἐταιρείας»

ΣΤΕΛΛΑΣ ΔΡΟΥΓΟΥ, *Βεργίνα. Ἡ κεραμική τῆς
Μεγάλης Τούμπας.*

- ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΚΩΝ. ΑΝΔΡΕΙΩΜΕΝΟΥ, *Τάναγρα.
Ἡ ἀνασκαφή τοῦ νεκροταφείου (1976-1977, 1989).*
 - KEVIN CLINTON, *The Inscriptions of Eleusis.*
- ΟΥΡΑΝΙΑΣ ΒΙΖΥΗΝΟΥ, *Εὑρετήρια τοῦ συντάγματος τοῦ
Al. Conze, Die attischen Grabreliefs (Berlin 1893-1922) (Αρχεῖον
τῶν Μνημείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς - ΑΡΜΑ 4).*
- ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΜΑΛΟΥΧΟΥ ΝΤΑΪΑΙΑΝΑ, *Εὑρετήρια τοῦ περιο-
δικοῦ Ἐφημερίδος Αρχαιολογικῆς περιόδου πρώτης (1837-
1860) (ΑΡΜΑ 5).*
- ΒΟΥΛΑΣ ΜΠΑΡΔΑΝΗ - ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, με τὴ
συμβολὴ Β. Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ, *Οἱ ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές τῆς
Ἀττικῆς. Συμπλήρωμα (Σύνταγμα τῶν Ἐπιτυμβίων
Μνημείων τῆς Ἀττικῆς - ΣΕΜΑ).*
- Η. ΚΟΥΚΟΥΛΙ CHRYSSANTHAKI, R. TREUIL, L. LESPEZ, *Dikili
Tash, village préhistorique de Macédoine orientale,
I. L'environnement du site.*
- ΜΑΡΙΑΣ ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ ΓΚΟΦΑ, *Τσέπι Μαραθῶνος.
Τὸ πρωτοελλαδικὸ νεκροταφεῖο.*
- ΣΕΜΝΗΣ ΚΑΡΟΥΖΟΥ, *Αρχαιολογικὰ θέματα. Ἐπιφυλλίδες
στὶς Ἐφημερίδες Προοδευτικῶς Φιλελεύθερος
καὶ Ἐλευθερία (1950-1965).*
 - ΔΙΔΑΣ Ι. ΜΑΡΑΓΚΟΥ, *Ἀμοργὸς II. Ὁ πύργος
«στὸ Χωριό» Ἁγία Τριάδα Ἀρκεσίνης.*
 - ΣΤΑΜΑΤΗ Α. ΦΡΙΤΖΙΛΑ, *Ὁ ζωγράφος τοῦ Θησέα.
Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς Ἀττικῆς ἀγγειογραφίας τῆς
ὑστεροαρχαϊκῆς ἐποχῆς.*
- ΑΝΔΡΕΑ ΞΥΤΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Σχεδιάσμα Ἱστορίας τῆς Θρη-
σκευτικῆς Ζωγραφικῆς μετὰ τὴν Ἄλωσιν (ἀνατύπωση).*

